حـــەج و عـــومـــرە

فەزڵ و چۆنیەتی و حوکمەکانیان
بە گوێرەی بەڵگەکانی قورئان و سوننەت

(خذوا عني مناسككم)

(صحيح جامع الصغير/٧٨٨٢)

نوسینی

م.عبداللطيف أحمد مصطفى

(پێش نوێژو ووتار خوێنی مزگەوتی گەورەی چوارقورنە)

چاپی دووەم

١٤٢٩ هیجری ٢٠٠٨ میلادی

=====================================

لە بڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عێراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

کتێبی ژمارە (١٧)

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

إنَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِن شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [سورة آل عمران ١٠٢] .

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾[سورة النساء : ١] .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [سورة الأحزاب :٧٠ ــ ٧١] .

أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الحَدِيْث كِتَابُ اللهِ وَخَيْرَ الهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّد (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّم) وَشَرَّ الأُمُوْرِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ وَكُلَّ ضَلالَةٍ فِي النَّارِ.

حوکمی حەج و عومرە

حەج و عومرە هەردووکیان واجبن یەك جار لە ژیاندا لەسەر هەموو موسڵمانێکی باڵغ بووی عاقڵی ئازادی بەتوانا لە لاشەو ماڵ، کە ڕێگەشی پێ بدرێت و ئەمین بێت، خوای گەورە فەرموویەتی:

﴿ **وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً**﴾ (سورة آل عمران: ١٠٢).

واتە: حەجی ماڵی خوا واجبەو حەقێکی خوایی یە لەسەر هەموو ئەو کەسانەی توانایان هەبێت.

وە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (إن العمرة قد دخلت في الحج إلى يوم القيامة)[1] واتە: عومرەش هاتۆتە ناو حەج کردنەوە تا ڕۆژی قیامەت، کەواتە عومرەش واجب بووەو پێویستە هەردوکیان بکرێن.

وە عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێت) پرسیاری کرد لە پێغەمبەری خوا ﷺ : (هل على النساء الجهاد ؟).

واتە: ئایا ئافرەتان جیهاد کردنیان لە سەرە؟ فەرمووی: (نعم عليهن جهاد لا قتال فيه, الحج والعمرة)[1].

---

[1] صحيح مسلم.

[1] رواه أحمد والنسائي صحيح على شرط مسلم.

واتە: بەڵێ جیهادێکیان لەسەر واجبە جەنگی تێدا نیە کە ئەو جیهادەش حەج و عومرەیە.

کەواتە ئافرەتیش وەکو پیاو حەجی لەسەرە، بەلأم لەگەڵ ئەو مەرجانەی پێشودا پێویستە مەرجێکی تریشی تێدا بێت کە ئەویش بریتیە لە : (لەگەڵ بوونی مێردەکەی یان پیاوێکی مەحرەم بۆی) بۆ ئەوەی بتوانێت سەفەر بکات بۆ حەج.

عبداللە ی کوڕی عەباس (رەزای خوای لێ بێت) ووتی : گوێم لێ بوو پێغەمبەری خوا ﷺ دەیفەرموو (لا يخلو رجلٌ بامرأة إلاّ ومعها ذو محرم، ولا تسافر المرأة إلاّ مع ذي محرم)[1].

واتە: با هیچ پیاوێك لە گەڵ ئافرەتێکی بێگانەدا تەنها نەبێت، ئیللا مەگەر ئافرەتەکە مەحرەمێکی خۆی لەگەڵ بێت، وە باهیچ ئافرەتێکیش سەفەر نەکات ئیللا بە مەحرەمەوە نەبێت.

پیاوێکیش کە ئەو فەرمودەیەی بیست هەستاو ووتی: ئەی پێغەمبەری خوا خێزانم خۆی دەرچووە بەرەو حەج، وە منیش بەنیازی فلأنە غەزوەم کە بۆ جیهاد بچم، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: (انطلق فحُجَّ مع امرأتك). واتە: بڕۆ دەرچۆو بگە بە خێزانت و لەگەڵ ئەودا حەج بکە.

فەزڵی حەج و عومرە

وە فەزڵیان زۆرە، هەروەك لەم حەدیسانەدا دەردەکەوێت:

١. (العمرة الى العمرة كفارة لما بينهما، والحج المبرور ليس له جزاء إلاّ الجنة)[1] .

واتە:عومرە دوای عومرە کەفارەت و ڕەشکەرەوەی گوناهی نێوانیانە، وە حەجێکی چاك پاداشتی نیە تەنها بەهەشت نەبێت.

٢. (تابعوا بين الحج والعمرة, فإنهما ينفيان الذنوب والفقر،كما ينفي الكير خبثَ الحديد والذهب والفضة)[2]. واتە: حەج و عومرە لەدوای حەج و عومرە بکەن، چونکە حەج و عومرە تاوان و فەقیری لادەبەن هەروەك چۆن ئاگری کورەی ئاسنگەر ژەنگ و پیسی ئاسن و زێرو زیو لادەبات.

٣. (من حج (هذا البيت) فلم يرفث ولم يفسق، رجع كيوم ولدتْه أمه)[1].

واتە: هەر کەسێك حەج بکات بە خالیسی لە بەر خاتری خوا، وە لە حەجەکەیدا جیماعی خێزانی نەکات و خراپەکاریش نەکات، ئەوە دەگەڕێتەوە لە حەج وەك ئەو ڕۆژەی لە دایك بووە بە پاکی و بێ تاوان.

****

****

[1] رواه مسلم/ ١٣٤١.

[1] البخاري/١٧٧٣ ومسلم/١٣٤٩.

[2] أخرجه الترمذي (صحيح).

[1] البخاري/١٨٢٠.

عومرەکەشت بکە لە پێش حەج

کەواتە – برای حەج ویست – واجبی عومرەش بەجێ بهێنەو لەگەڵ حەجەکەت عومرەش بکە بۆ ئەوەی ئەم ئەرکی عومرە کردنەش لەسەر شانت لاببەیت و ئەم هەموو خێرە زۆرەی عومرە کردنەش وە دەست بهێنیت – إن شاءالله– لە هەمان سەفەری حەجتدا، وە بۆ ئەوەی گوێ ڕایەڵی فەرمانی پێغەمبەر ﷺ بیت کە فەرمانی کرد بە ئەوانەی کە تەنها نیەتی حەجیان هەبوو، فەرمانی پێ کردن نیەتەکەیان بگۆڕن بۆ عومرەو جارێ عومرەکە بکەن لە سەرەتادا، وە دوای عومرە حەج بکەن بە (تمتع).

کەواتە ـ برای موسڵمان ـ ئەم هەموو ماندوبوون و مەسرەفە دەکەیت عومرەکەش بکەو لە ترسی حەیوان سەربڕین واز لە عومرە مەهێنە. وە ئاگاداربە نەخەڵەتێیت بە قسەی ئەوانەی کە دەڵێن: دوای حەج بچۆ بۆ (تەنعیم) لەوێوە ئیحرام بکە بۆ عومرەو وەرەوە بۆ مەککەو عومرە بکە بێ ئەوەی حەیوان سەربرینیشت لەسەر واجب بێت ! ! , چونکە ئەم شێوە عومرەیە تایبەت بوو بە عائیشە(ڕەزای خوای لێ بێت) کە عوزری حەیز ڕێگری بوو لەوەی کە پێش حەج عومرە بکات. بۆیە هیچ یەکێکی تر لە هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ ئەم شێوە عومرەیان نەکردووە، وە زانایان بە سوننەتیان دانەناوە بەڵکو بە نادروستیان داناوە. جا برای موسڵمان تۆ چۆن خۆت قیاس دەکەیت بۆ سەر عائیشە کە لە حاڵەتی بێ نوێژی (حەیز) دابوو؟! وە پێغەمبەر ﷺ ڕوخسەتی پێ دابوو کە لە (تەنعیم)ەوە عومرە بکات بەڵام تۆی پیاو عوزرەکەت چیەو کێ ڕوخسەتی پێ داویت؟!

حەجی باش کامەیە؟

(ئاگاداریەك بۆ تۆی حاجی بەتایبەت)

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّهُ وَتَزَوَّدُواْ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ﴾(البقرة:١٩٧).

واتە: کاتی حەج چەند مانگێکە کە بریتین لە(شوال و ذوالقعدة وە دە ڕۆژی ذوالحجة) جا هەر کەسێك حەج لەسەر خۆی واجب بکات بە ئیحرام کردن، ئەوە ئەو کاتە حەرام دەبێت لە سەری جیماع و پێشەکیەکانی وە حەرام دەبێت لەسەری – بەتایبەت تر لەو کاتەدا – دەرچون لە گوێ ڕایەڵی خواو سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی و خراپەو تاوان و دم بەدم و موجادەلەی بێ سودو زیان بەخش.وە لە حەدیسەکەی فەزڵی حەجدا زانیت کە بە مەرجێك خوا لە گوناهەکانت خۆش دەبێت بەهۆی حەج، کە گوناهو تاوان نەکەیت لە کاتی ئیحرامدا، وە جیماع نەکەیت. وە پێویستە زۆر خێرو چاکەو تەقوای خوا بکەیت بۆ ئەوەی حەجەکەت ببێتە مایەی ڕەش کردنەوەی تاوانەکانت و چونە بەهەشت.

وە نیشانەی قبوڵ بونی حەجەکەت ئەوەیە کە :

دوای حەج کردن زۆر حاڵت باشتر بێت لە پێش حەج لە ڕوانگەی دورکەوتنەوە لە تاوان و گوناه، وە گوێ ڕایەڵی کردنی فەرمانەکانی خواو پێغەمبەر ﷺ و تەسلیم بونی تەواو بۆ قورئان و سوننەت، وە وەلانانی ڕاو بۆچون و سیاسەت و یاساو بەرنامەیەك کە پێچەوانەی قورئان و سوننەت بێت.

وە نمونەی حەج وەك پۆشاكێكی نوێ وایە كە چۆن كەسێكی پۆشاك تازە خۆی دەپارێزێت لە پیس بوونی جلەكەی وە لە هەموو شوێنێك دانانیشێت، بەڵام پێش ئەوەی جلە نوێكانی بكاتە بەر بەو شێوەیە خۆپارێزی نەدەكرد بۆ جلەكانی!

کارەکانی عومرە چین و چۆن ئەنجامیان دەدەیت؟

یەکەم: ئیحرام کردن، واتە نیەت هێنانی عومرەکردن، ئەم کارەشیان (**ڕوکنە**) .

وە **واجبە** ئیحرام کردنەکە لە میقاتەوە بێت، تەنها ئەو کەسانە نەبن کە لەو دیو میقاتەوە بن ، واتە لە مەککە بن یاخود لە نێوان مەککەو میقات بن، ئەوانە هەر لەشوێنی خۆیانەوە ئیحرام دەبەستن.

وە ئەو حاجیانەش کە جۆری حەجەکەی (تمتع)ە ئەوە دوای بەجێ گەیاندنی عومرەکەی و دەرچونی لە ئیحرامی عومرەکەی ڕۆژی (٨)ی ذوالحجة هەر لەمەککەوە لە هەر شوێنێك بێت ئیحرام دەبەستێتەوە بۆ حەج.

دووەم: خولانەوە بەدەوری کەعبەدا حەوت جار (الطواف) ئەم کارەشیان (**ڕوکنە**) .

سێیەم: هاتن و چونی نێوان سەفاو مەروە حەوت جار (السعي) ئەم کارەشیان (**ڕوکنە**).

چوارەم: قژ تاشین یان کورت کردنەوەی بۆ پیاوان, وە لێ بڕینی بۆ ئافرەتان. ئەم کارەیان (**واجبە**).

بەلگەش ئەوەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی:(**من لم يكن معه هَديٌ, فليَطُف بالبيت, وبين الصفا والمـــروة، وليقصِر، ولْيُحَلِّل**)[1].

واتە: هەر کەسێ حەیوانی لەگەڵ خۆی نەهێناوە بۆ ئەوەی حەج و عومرەکەی بەیەکەوە بە(قیران) بکات، ئەوە با عومرە بکات و, واتە تەواف بکات و لە نێوان صەفاو مەروەش بێت و بچێت و قژیشی کورت بکاتەوەو بەمە لە ئیحرامەکەی دەردەچێت و عومرەکەی تەواو دەبێت.

ڕوکنەکانی حەج

١. نیەت (الإحرام).
٢. وەستان لە عەرەفە.
٣. تەواف (الإفاضة) خولانەوەی دوا ڕۆژی عەرەفە بە دەوری کەعبەدا حەوت جار.
٤. (**السعي بين الصفا والمروة**) هاتن و چونی نێوان صەفاو مەروە حەوت جار؛ چون جارێکەو گەڕانەوەش جارێك.

باسی ڕوکنەکانی حەج

ڕوکنی یەکەمی حەج : نیەت (الإحرام)

واتە: نیەتی بەجێ گەیاندنی حەج یا عومرە یان هەردوکیانت ببێ لە بەر خاتری خوا بە تەنها.چونکە هەموو کردەوەیەك نیەتی پێویستە وەك پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (**إنما الأعمال بالنيات**)[1].

---

[1] متفق عليه

[1] رواه البخاري/١ ومسلم/١٩٠٧.

وە نیەتی بەجیٚ گەیاندنی عیبادەتەكەش پێویستە تەنها بۆ خوا بێت، دوور لە ڕیایی و سومعەو هاوەڵ بۆ خوا دانان، چونكە خوا فەرمانی پیٚ كردوین كە بە تەنها ئەو بپەرستین بە پاكی و دوور لە شەریكی ﴿ **فاعبد الله مخلصا له الدين** ﴾ (**اللهم هذه حجة لا رياء فيها ولا سمعة**).

ڕوكنی دووەمی حەج : وەستان لە عەرەفە

لە ڕۆژی عەرەفە (٩ی ذو الحجة) یان لە شەوی دوای، كە دەكاتە شەوی جەژن (١٠ی ذو الحجة) ، پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (**الحج عرفة**)[1].

واتە: گەورەترین ڕوكنی حەج بریتیە لە وەستانی عەرەفە، وە بە فریاكەوتنی ئەم وەستانە فریای حەج دەكەوێت و بە لەكیس چوونی حەجی لە كیس دەچێت.

تێبینی: مەرج نیە وەستانی عەرەفە تەنها دوا نیوەڕۆكەی ڕۆژی عەرەفە بێت تا خۆر ئاوا بوونی! بەڵكو لەهەر كاتێكی ئەو ڕۆژە یا شەوی دوای خۆی بوەستێت ئەوە حەجەكەی هەر بەردەكەوێت **إن شاءالله** بە بەڵگەی ئەم دوو حەدیسە:

یەكەم: (**من شهد صلاتنا هذه، ووقف معنا حتى ندفع، وقد وقف قبل ذلك بعرفة ليلاًأو نهاراً، فقد تمَّ حجّه وقضى تفثه**)[1].

واتە: هەر كەسیٚ نوێژی بەیانی ڕۆژی جەژن لە موزدەلیفە بكات، وە بوەستێت دوای ئەوە تاوەكو تۆزیٚ دەورو بەر ڕووناك دەبێت پێش خۆر دەركەوتن، ئنجا بكەوێتە ڕیٚ بەرەو مینا، وە پێشتریش واتە پێش هاتنی كاتی نوێژی بەیانی ڕۆژی جەژن لەشەودا یا لە ڕۆژی عەرەفە وەستابێت لە عەرەفات، ئەوە ئەو كەسە حەجەكەی تەواو كردوەو ڕوكنە گەورە بنەڕەتیەكەی بە جیٚ هێناوە.

دووەم : (**الحج عرفة، من جاء ليلة جمع قبل طلوع الفجر، فقد أدرك الحج**)[1] .

واتە: حەج عەرەفەیە، هەر كەسیٚ شەوی وەستان و كۆبونەوە لە موزدەلیفە كە شەوی جەژنە بێتە عەرەفە وە تیایدا بوەستێت كەمێكیش بێت لەو شەوەدا پێش كاتی بەیانی ڕۆژی جەژن، ئەوە فریای حەجەكەی كەوتووە ئەگەرچی لە ڕۆژی عەرەفەش فریای عەرەفە نەكەوتبێت.

كەواتە: هەكەسیٚ پێش بانگی بەیانی ڕۆژی جەژن فریای وەستانی عەرەفە نەكەوێت حەجەكەی بەر نەكەوتووە، وە دەبێت حەجەكەی بكاتە عومرەو ساڵی دواییش بگەڕێتەوە بۆ حەجەكەی ان شاءالله.

ڕوكنی سێیەمی حەج: طواف الإفاضة

واتە: ئەو خولانەوەی دەوری كەعبە كە دوای گەڕانەوە لە عەرەفات و موزدەلیفە و مینا ئەنجام دەدرێت لە ڕۆژی جەژن یان لە ڕۆژانی دواتر.

---

[1] صحيح جة (٢٤٤١) ، ت (٨٩٠/١٨٨/٢).

[1] صحيح جه(٢٤٤٢) ت(٨٩٢/١٨٨/٢)

[1] أخرجه الترمذي (٨٩١)

ئەم تەوافەیان ڕوکنی حەجەو بێ ئەنجام دانی حەج بەتاڵەو بەرناکەوێت. خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾(الحج:٢٩) .

واتە: با بخولێنەوە بەدەوری ماڵە دێرینەکەدا.

وە لە فەرمودەیەکدا هاتووە کە عائیشە(ڕەزای خوای لێ بێت) بۆمان دەگێڕێتەوە کە:صەفیەی کچی حویەی خێزانی پێغەمبەری خوا ﷺ کەوتە حاڵەتی بێ نوێژی مانگانەی، دوای ئەوەی کە تەواف گەڕانەوەی کرد لە عەرەفات، وە عائیشە ئەم حاڵەتی بێ نوێژیەی صەفیەی لای پێغەمبەر ﷺ باس کرد، ئەویش نەیزانی کە تەوافەکەی کردووە بۆیە فەرمووی: (أحابستنا هي)، واتە: ئایا صەفیە دەبێتە هۆی مانەوەمان و دواکەوتنمان لێرە تاوەکو پاك دەبێتەوەو تەوافەکەی دەکات؟! منیش ووتم کە ئەو دوای تەوافەکەی توشی بێ نوێژی بووە، فەرمووی : دەی کەواتە بابڕوات و هیچی لەسەر نەماوەو حەجەکەی تەواوە[١].

کەواتە لەم فەرموودەیە بۆمان دەرکەوت کە تەواف ئیفازە ڕوکنەو هەر دەبێت بکرێت چونکە ئەگەر صەفیە نەیکردایە ئەوە دەبو بمێنێتەوە تا دەیکرد.

تێبینی: ئایا ئەگەر لە ڕۆژگاری ئەمڕۆماندا ئافرەتێکی دەرەوەی ولاَتی سعودیە توشی بێ نوێژی بوو پێش ئەوەی تەوافەکەی ئەنجام بدات، وە قافڵەکەشی لەسەری نەوەستێت تاوەکو پاك دەبێتەوە بۆ ئەنجام دانی ، ئایا حوکمی چیە؟!

وەلاَم:

١. یان مانەوەو خۆدابڕین تاوەکو پاك دەبێتەوەو تەوافەکەی دەکات و دوایی بە تەنها خۆی و مەحرەمەکەی دەگەڕێنەوە بۆ وولاَتی خۆیان بە سەیارە یان بە تەیارەیەکی تایبەت!! کە ئەم چارەیەش لە تواناد‌ا نیەو زۆر زۆر ناڕەحەت و نەگونجاوە بۆ ئەمڕۆ.

٢. وە یان پێی دەڵێن حەجەکەت هەڵوەشێنەوەو بە عومرە قەناعەت بکەو کۆتایی بهێنە بە ئیحرامەکەت و لێی دەرچۆ بۆ عومرە وە ساڵی داهاتوو بگەڕێوە بۆ حەج, چونکە حەجی ئەم ساڵت بەرنەکەوتووە، وە پێویستە حەیوانێکیش بکەیتە خێر لە مەککە چونکە حەجەکەت نەگەیاندە سەر!.

٣. وە یان پێی دەڵێن هەر لە ئیحرامدا بمێنەوەو بەم شێوەیە لەگەڵ قافڵەکەت سەفەر بکەو تاساڵی ئایندە پێویستە لە ئیحرامدا بمێنیتەوە, جا ئەگەر بێ هاوسەربێت ئەوە نابێت مارە بکرێیت و شوبکەیت ، وە ئەگەر هاوسەریشی هەبێت نابێت سەر جێیت بکات (الجماع)، وە ساڵی ئایندە وەرەوە حەجەکەت تەواو بکە!. وە بێگومان ئەو دوو چارەیەی دواییش زۆر گرانن و نەگونجاون و ئەرکێکی وا قورسن کە خوا لە سەری دانەناون.

٤. کەواتە تەنها ئەو چارەیە ماوە کە بڵێین وەزعەکەی تۆ زەرورەتەو ئەوەت بۆ حەلاَڵ دەکات[١] (ان شاءالله) کە لە حاڵەتی بێ نوێژیش دابیت هەر دروستە بۆت تەوافی ئیفازە [٢] بکەیت کە زانیت کاتی سەفەری قافڵکەت هاتووەو

---

[١] متفق علیه

[١] بەبەڵگەی (الضرورات تبیح المحظورات) کە قاعیدەیەکی فیقهی یە.

[٢] ئافرەتی بێ نوێژ تەوافی ماڵ ئاوایی لەسەر نیە.

لەسەرت ناوەستن. بەڵام پێویستە تەواو دامێنی خۆت ببەستیت و خۆت بە پاکی و پتەوی ڕابگریت تاوەکو تەوافەکەت ئەنجام دەدەیت.

ڕوکنی چوارەمی حەج: هاتن و چوون لە نێوان صەفاو مەروە

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کردووە بەو هاتن و چوونەی نێوانیان کە فەرمویەتی:(**اسعَو فإن الله كتب عليكم السعْيَ**)، واتە: خوا لەسەرتانی فەرز کردووە کە بێن و بچن لە نێوان صەفاو مەروەدا.

تێبینی: هەر کەسێ تەواف یان سەعی نەکات ئەوە حەجەکەی تەواو نیەو بەرناکەوێت . وە پێویستەو دەبێ هەر بەجێیان بگەیەنێت" چونکە کاتی ئەو دووانە زوو بەسەر ناچێت وەك کاتی عەرەفە. بەڵام نابێت بێ عوزر دوایان بخات لە مانگی ذو الحجة.

تێبینی: ئەگەر ڕوکنەکانی حەج نەکران بەخوێن قەرەبوو ناکرێنەوە.

واجبەکانی حەج

١. ئیحرام کردن لە میقاتەوە.

٢. مانەوە لە عەرەفە تا خۆر ئاوا، بە نیسبەت ئەو کەسەی کە لەو ڕۆژەدا دەگاتە عەرەفە.

٣. دابەزین لە موزدەلیفە شەوی جەژن و مانەوە تیایدا تا نوێژی بەیانی دەکات ، بە نیسبەت ئەو کەسەی کە عوزری نەبێت.

بەڵگەش فەرموودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ کە فەرموویەتی: (**من شهد صلاتنا هذه و وقف معنا حتى ندفع..... فقد تمَّ حجه**)، بەڵام خاوەن عوزرەکان وەك ئافرەت و پیرو نەخۆش و بێ توانایان و شوان و کاسب کاران ، بۆیان هەیە کە کاتێ مانگ ئاوا بوو یەکسەر موزدەلیفە جێ بهێڵن و بکەونە ڕێ بەرەو مینا.

٤. مانەوەی دوو شەوی دوای جەژن لە مینا، وە هەروەها شەوی سێیەمیش ئەگەر پێش خۆر ئاوابونی ڕۆژی (١٢) ذوالحجة لە مینا دەرنەچێت. وە تەنها خاوەن عوزرێکی شەرعی ڕوخسەتی پێدراوە کە نەمێنێتەوە [(١)] .

٥. بەرد هاویشتنە شوێنەکانیان (رمي الجمرات)، بەڕیز بەم شێوەیە:

ڕۆژی جەژن حەوت بەرد بهاوێتە (شوێنی بەرد تێ هاویشتنی گەورە) کە پێی دەڵێن (جمرة العقبة). وە ڕۆژانی دوای جەژنیش (أيام التشريق) هەر یەکێ لە سێ (جەمرە) کە حەوت بەردی بۆ بهاوێت و بیخاتە ناویان, یەك لەدوای یەك ، کە لەدوای نیوەڕۆوە کاتەکەی دەست پێ دەکات.

٦. قژ تاشین یان کورت کردنەوەی (الحلق أو التقصير). واتە: قژ تاشین یان کورت کردنەوە بۆ پیاوان وە لێ بڕینی بۆ ئافرەتان[(٢)] .

٧. دیاری حەجی تەمەتوع یان قیران (هدي المتمتع والقارن) واتە: سەربڕینی حەیوانێك لەسەر ئەو کەسەی کە توانای حەیوان کڕینی هەیە، ئەگینا لەبری ئەوە (دە) ڕۆژ بەڕۆژوو دەبێت.

٨. دیاری ئەو کەسەی کە خەڵکی مەککە نیەو حەجەکەی بە ئیسراحەت دەکات (المتمتع)، یان لەگەڵ عومرە بەیەکەوە بە (قیران) دەیکات. کە دیاریەکەش بریتیە لە سەربڕینی حەیوانێك (مەڕ یان بزن) لە مەککە، یان لە

---

(١) بڕوانە: ص.جه (٢٤٦٣) و د (١٩٥٩) و ت (٩٦٢).

(٢) بڕوانە: الوجيز في فقه السنة والكتاب العزيز.

مینا واتە لە(حەرەم) وە دابەش کردنی بەسەر هەژارانی حەرەمدا. وە هەر کەسێکیش توانای کڕینی ئەو حەیوانەی نەبوو ئەوە پێویستە سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بێت لە مەککەو حەوتیش کە گەڕایەوە ماڵی خۆی، خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ﴾(البقرة:١٩٦).

٩. تەوافی ماڵ ئاوایی : ئەمەش واجبە تەنها لەسەر ئافرەتی بێ نوێژ نەبێت. وە ئەو ژن و پیاوو منداڵانەش کە خۆیان نەتوانن تەوافەکە بکەن, ئەوە تەوافیان پێ دەکرێت بە هەڵگرتن یان لێ خوڕین یان هەر شێوازێکی تر لەلایەن کەسێکی ترەوە.

عبدالله ی کوڕی عەباسرضي الله عنه فەرمووی: خەڵکی (واتە حاجیەکان) فەرمانیان پێ کرا کە کۆتاترین کاریان خولانەوە بێت بەدەوری کەعبەدا، بەڵام ئەم ئەرکە سووک کراوە لەسەر ئافرەتی بێ نوێژ، وە لەسەری دانەنراوە [(١)].

تێبینی: هەر کەسێ یەکێ لەواجبەکان نەکات، ئەوە ئەگەر بەویستی خۆی نەیکات ئەوە گوناهبار دەبێت و پێویستە حەیوانێکیش سەربڕێت بۆ هەژارانی مەککە، بەڵام ئەگەر بەویستی خۆی نەبوو ئەوە گوناهبار نابێت بەڵام خوێنەکەی هەر لەسەر دەمێنێت بۆ قەرەبوو کردنەوەی لە کیس چونی واجبەکە.

هەڵوەشێنەرەوەکانی حەج

(مبطلات الحج)

١. جیماع کردن پێش بەرد هاویشتنە (جمرة العقبة).

٢. وازهێنان لە ڕوکنێکی حەج.

چۆنیەتی بەجێ گەیاندنی کارەکانی عومرەو حەج

(چۆن حەج و عومرە دەکەیت؟)

ڕۆژانی پێش تەرویە

(پێش هەشتی (٨)ی ذو الحجّة)

(ئیحرام کردن): بریتی یە لەنیەت و مەبەست بوونی چونە ناو عیبادەتی حەج یان عومرە، وە بەو نیەتە زۆر شتی لەبنەڕەتدا حەڵاڵی لەسەر حەرام دەبێت, وەك: جیماع کردن و بۆن لەخۆدان و قژ چاکردن و ڕاو کردن...بۆیە پێی دەوترێت ئیحرام: واتە چونە ناو دائیرەی عیبادەتێك کە چەند شتێکی حەڵاڵ تیایدا حەرام دەبێت، سوننەتە بۆ ئەو کەسەی ئیحرام دەکات (واتە نیەتی دەست کردن بە حەج یان عومرەی هێنا) سوننەتە بۆی : خۆی بشوات پێش ئیحرام کردن بۆ ئیحرامەکەی وە ئەم سوننەتە بۆ ئەو ژنانەشە کە لە حاڵەتی بێ نوێژی (**حیض و نفاس**) دان.

---

(١) متفق علیه

وه سوننەتە- بۆ پیاوان - بۆنی خۆش لە خۆیان بدەن پێش ئیحرام, بەلاّم نابێت پۆشاکی ئیحرام بۆنی لێ بدرێت. وه ژنان تەنها بۆیان هەیە کرێم و ڕۆنی سـود بەخش و لاشە نەرم کەر لەخۆیان بدەن, بەلاّم نابێـت خۆیان بۆندار بکەن و عەتر لە خۆیان بدەن, چونکـه حەرامە لەسەریان. دوای ئەوە_ئەگەر پیاو بوو_ ئەوە نابێت هـیچ جلێکـی دوراو بۆ لەبەر کردن لەبـەر بکـات, بـەڵکو تەنـها بـەدوو پارچـە قومـاش خـۆی دادەپۆشـێت, پارچـەیەکیان لـە ناوکەوە تا ئەژنۆی پێ دادەپۆشێت و لەدەوری خـۆی دەئاڵێنێت پێی دەوترێت (إزار) وه پارچەی دووەمـیش سـك و پشت و سەر شانەکانی پێ دادەپۆشێت پێی دەوترێت (رداء), وه نەعلەکانی یان پێلاّوەکانی خۆی دەکاتەوە پێـی بە مەرجێك گوێزینگەکانـی دانەپۆشێت, وه سوننەتە دوو پۆشاکەکەی سپی بێت وه نابێت هیچ شتێك بکاتە سەری, وه پێویستە سەری رووت بکات لەبەر خوا, بـەلاّم هەرشتێکی تـر لـەسـەر سـەریەوە بێـت وەك (چـەترو سـەقفی سەیارەو خێمـه) زەرەری نیەو دروستە, چونکە تەنها ئەو شتە قەدەغەیـە کـە راستـەوخۆ بەسـەریەوە بێـت, وەك: (کلاّو و مێزەر....). وه دروستە پشتێن ببەسترێت لەسەر (إزار)ەکـەی وه دروسـتە جانتـا بکرێتـە مـل و سـەعات بکرێتە دەست بەلاّم ئافـرەت هیچ لە جلـەکانی خـۆی دانانێـت و هــەر بـە جلەکانیـەوە دەچـێتە ئیحرامـەوە بـەلاّم نابێت نیقــاب بکات و دەستەوانەش نابێت بکاتە دەستی کاتی ئیحرام (کەواتــە سوننەتە ئافرەت بـۆ دەرەوە وه هەروەهــا لە بەرامبەر پیاوی بێگانە نیقاب بکات و دەستەوانەشــی لەدەست بێت ئەگەر لـە ئیحرامـدا نـەبێت). وه لەکاتــی ئیحرامیشدا دروستە بەلایەکی لەچکــەکەی یان بـەپارچە پەرۆیەك دەم وچــاوی داپۆشێت بەلاّم نابێت نیقـاب ببەستێت, وه دروستیش نیـە دەم و چــاوی خـۆی بخاتـە پـێش چاوی بێگانــە. وه کـە گەیـشتە میقـات (شوێنی ئیـحرام بەستن)[1] واجبە ئیحرام بکات لەوێ[1] بە دڵ و بەزمان و بەکـردەوە- بەدڵ نیـەتی بێت کەدەسـت دەکات بەو عیبادەتەی کە بۆی هاتووە جا حەج بێت, یان تەنها عومـرە - وه بـەزمان بـەدەنگی بـەرزەوە دەڵێت:(لَّبيك اللهُمَ عمرة) ئەگەر بیەوێت تەنها عومرە بـکات یان عومرە و حەج بکات بەئیسراحەت (تمتع). بـەلاّم ئەگـەر ویستی بەیەکەوە بیــانکات (قران) بەبـێ ئیســراحەت, ئـەوا دەڵێت: (لَّبيك اللهُمَ عمرة وحجــاّ) وه ئەگـەر بیەوێت تەنهاحەج بکات بەبێ عومرە ئــەوە دەڵێت:(لبّيك اللهم حجــاًّ).

جۆرەکانی حەج:

موسوڵمانی حەج ویست، سێ جۆر حەج کردن هەیە:

١- (الإفراد): حەجی بێ عومرە[1]

---

[1] ئەهلی مەدینە میقاتیان (ذوالحُليفة)یە, لە (وادي العتيق) کەخەڵکی بەهەڵە ناویان ناوە (أبيارعلي).وه ئەم شوێنــە کە (ذوالحليفة)یە ئێستا بـووە بەمیقاتی ئەهلی عێراقیش, چونکە بەمەدینەدا دەڕۆن بـۆ مەککـە, وه (ذوالحليفــة) شـوێنێکی زۆر پــیرۆزو موبارەکـە, وه سـوننەتە دوو ڕەکعـەت سوننەت بکرێت لەمزگەوتی(ذوالحليفة) لە بەر پیرۆزی شوێنەکە نەك لەبەر ئیحرام کــردن. وه پێغەمبەرﷺ ئەم دوو ڕەکعەت سوننەتەی کردووە.

[1] دروست نیە پێش میقات یان دوای میقات ئیحرام بکات.

[1] حەجی تاك (بێ عومرە) (الإفراد) لەو شێوەیاندا حاجی ئیحرام دەبەستێت بەحەج, واتە تەنها نیەتی حەج دەهێنێـت لـەمیقات ودەڵێـت:(**لبيـك اللهم حجّة**). وه کە گەیشتە مەککە وەستانی پێش عەرەفە تەوافێك دەکات, واتە حەوت جار بەدەوری کەعبەدا دەخولێتەوە, بەم تەوافـەش دەڵێن : (تەوافی قودوم) واتە تەوافی هاتن بۆ بەیت, وه هەروەها پێشی دەڵێن : (تەوافی زیـارەت) واتــە بـەهۆی زیـارەتی مەککـە تـەواف دەکـات, وەئـەم تەوافەش تەنها سوننەتە, نە واجبەو نەڕوکنە. دوای تەوافەکە, ئەگەر حەز بکات هاتووچۆی واتە (السعي) نێوان سـەفاو مـەروەش بکـات

٢- (**قـران**): حەجی بەستراو بە عومرە. واتـە هەردووکیان یەك ئیحرامیان بۆ دەکرێ.[(١)]

٣- (**تَمَتُّع**): حەجی دوا عومرە بەئیسراحـــەت, دوای ئیحرام شکانی عومــرە تەواو بوون, ئینجا ئیحــرامێکی تایبەت دەکەیت بۆ حەج لەڕۆژی: (٨ ی ذوالحجة).[(١)] وە باشترین و خێرترینیـان ئەوەیـە کـە پێغەمبـەر ﷺ فەرمانی پێ کردوین کەحەجی (تەمەتوع)ـە. چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتــــــی:

١- (**يا آل محمد من حج منكم, فليهل بعمرة في حجة**)[(١)]. واتە: هەر کەسێ لەئێوە حەجی کرد, ئـەوە بـــا دەنگی بەرز بکاتەوە بەتەلبیە کردن بەنیـەتی ئیحرام کـردن بـە عومرەیـەك کـە بەئیســراحەت بیگەیـەنێ بەحــەجـەکە واتــــە ئەی ئالی محمد هـــــەریەکێ لەئێوە حـــــەج بکات با یەکەم جار نیەتی عومرە بێنێت لەو حـەج کردنەیدا, واتە با سەرەتا ئیحرام بۆ عومرە ببەستێت و بڵێت: (**لَّبيك اللهُمَ عمرة**). وە دوای ئەنــجامدانــــی چـوار کارەکانی عومرە, لە ئیحرامەکەی دەردەچــێت چونکە عومرە تەواو دەبێت و دەگەڕێتەوە سەرحاڵەتـی حەڵاڵی پـێش ئیحرام کردن, وە بە ئیسراحەت چـــاوەڕێ دەکات تا ڕۆژی (٨ ی ذوالحجة) ئەو کاتە ئیحرام دەکات بــۆ حەج و دەڵێت: (**لبيك اللهم حجا**) وە دەست دەکات بــــــە ئەنجامدانی کارەکانی حەج، وە هەر کەسێك یەکەم جـار ئیحرامـی کـرد بە نـــاوی حەج ئەوە واجبە نیـەتی حـەج هەڵوەشـــێنێتەوە لـە ئیحرام بەستنەکەی, وە نیـەتی عـومرە بێنێت لـە ئیحرامەکەیـــــدا ئەگەر حەیوانی لەگەڵ خۆی نەهێنابێت بۆ مەککە[(١)] .

بۆ حەجەکەی, ئەوە بۆی هەیە هەر ئەو کاتە بیکات, وە هیچ جاری تر سەعی نێوان سەفاو مەروەی لەسەر نامێنێت, واتە دوای گەڕانەوەی لـە عەرەفـە تەوافی حەج دەکات کەپێی دەڵێن : (طواف الإفاضة) بێ سەفاو مـەروە, وە پێویستە لـە ئیحرامـدا بمێنێتـەوە بـێ تاشـین یـا کـورت کردنـەوەی قـژی لەسەرەتاوە کە ئیحرامی بەست تاوەکو (ڕەمی جەمرەی عەقەبە) دەکـــات ڕۆژی جەژن.

[(١)] حەجی هاوتا لەگەڵ عومرە (**القران**). لەو شێوەیاندا نیەتی حەج وعومرە بە یەکەوە دەهێنێت و ئیحرام بە هەردوکیان دەکات و دەڵێـت: (**لبيـك اللهم حجّة وعمرة**). وە کە گەیشتە مەککە تەوافی هاتنی بەیت:(تەوافی قـــودوم) دەکات کەتەنها سوننەتە, وە بە ئارەزووی خۆشیەتی کەسـەعی نێوان سەفاو مەروە لەبری حەج و عومرەکەی ئەو کاتە بکات, یا دوای گەڕانەوە لە موزدەلیفە وە لەئیحرامدا دەمێنێتەوە تاکـــو ڕۆژی جەژن وە تـەنها کارەکانی حەج وەبری حەجەکەیشی وعومرەکەیشی ئەکەوێت. واتە تەنها یەکجار لە سەریەتی تەواف بکات کەتەوافـی ئیفازەیـە دوای گەڕانـەوە لـە عەرەفە وە تەنها یەك جار حـەوت ڕۆیشتنەکەی نیوان سەفاو مەروەی لەسەرە. بەڵام پێویســـتە لەسەری حەیوانێك سەربڕێت و بیکاتە دیاری بـەیت و بەســـــەر هەژارانـی حەرەمدا تەوزیعی بکات, لە پاداشتی ئەوەی کەبەتەنها یـــەك تەواف وسەعی دوو عیبادەتەکەی حەج وعومرەی لەسەر لاچووە.

[(١)] حەجی ئیسراحەت (التمتّع): لـەو شێوەیاندا لە مانگەکانی حەج لە میقاتەوە ئیحرام تەنها بە عومـرە دەبەستێت, وە کـە گەیـشتە مەککـە (تـەوافی عومرە) دەکـات کە لە بری تەوافی قودومەکەشیەتی, وە دوای تەواف هاتـــن و چوونی نێوان سەفاو مەروە دەکـات. وە لـەم شـێوەیاندا هەریـەك لـە تەوافەکەی و سەعیەکـەی ڕوکنن بۆ عومرەکەی. دوای ئەوە قژی دەتاشێ یا کورتی دەکاتەوەو لە ئیحرامــــی عومرەکەی دەردەچێت. وە کـە ڕۆژی (٨ی ذوالحجة)هـات ئیحرام دەکاتـەوە بەحـەج لەشـوێنی خۆیـەوەو دوای عەرەفــەو موزدەلیفـە, تـەواف و سەعیـەکی تـریش دەکـات کـە ڕوکنـی حەجـەکەیەتی , وە ئەویشیان دیاری حەیوان سـەربڕینـەکـەی لەسەرە لـە پاداشتی ئیســـــراحەتەکەی نێوان حەج وعـومرەکەی.

(١) سلسلة الاحاديث الصحيحة (٢٤٦٩).

[(١)] بەڵام ئەو کەسەی ئیحرامی کردوە بۆ حەجی تەنها (إفراد), یان حەجی بەستراو بەعومرە (قران), ئەگەر دواکەوت و کاتی نەما بۆ تــەواف بـە دەوری کەعبە و سەعی نێوان سەفاو مەروە بۆ ئەوەی ئیحرامەکەی بکات بـە عومرەو دوای تەواف وسەعی و قژ کورت کردنـەوە هـەڵی وەشـێنێتەوەو دوای ئەوە جارێکی تر ئیحرام ببەستێتەوە بۆ حەج و بە ڕاوەستانی عەرەفە ڕابگات, ئەوە لەو حاڵەتەدا دروستە ئـەو کەسـە دواکـەوتووە هـەر لەسـەر ئیحرامەکەی خۆی بمێنێتەوە کە بۆ حەجی تەنهایی بەستبووی یان بۆ (قران) .

٢– وەفەرموویەتی ﷺ :(دَخَلَت العمرَةُ في الحَجِّ الي يوم القيامة)[٢].واتە: عومرە چۆتە ناو حەج تا ڕۆژی قیامـــــەت. كەواتـــە دەبێت لە پێش حەجدا عومرە بكـــــات سەربەخـۆو بەئیحرامی تایبەت.

وە ئەگەر پێغەمبەری خوا ﷺ حەیوانی لەگەڵ خۆیـــدا نەبردایە, ئەوە حەجەكەی دەگۆڕی بۆ عومرەو دوایی بـــە ئیسراحەت بە (تمتع) حـــەجەكەی دەكرد, وەك خــۆی فەرمووی.

٣. وەفەرموویەتی ﷺ :(لو أني استقبلتُ من أمری ماستدبرت, ماسُقتُ الهديَ حتى أشتريه ثم أحل كما حلّوا)[١].

بەڵام ئەگەر كەسێك نیەتی عومرەی هێنا لە ئیحـــــرام بەستنەكەی, وە بەهۆی ڕێگرێك نـەیتوانی تـەواف و سـەعی (سـووڕانەوە بـەدەوری كەعبـە و سـەعی نێـوان سـەفاو مـەروە) بكـات پـێش ڕاوەسـتانی عەرەفـە ئـەوە نیـەتی عومرەكـــــــەی دەگۆڕێـت بـۆ حـەج و عـومرە بـۆ ئـەوەی تـەنها یـەك جـار تـەواف و سـەعی بكـات لـەبری عومرەكەیشــی و حـــەجەكەیشی, كەواتە جۆری حەجەكەی دەگۆڕێت لە(تمتـــع) بـۆ (قـــــران), وە بەیـەك ئیحرام بەجێیان دەهێنێت[٢].

دوای ئیحرام كردن چی دەكەیت؟
وە مانای تەلبیە (لَبَّيكَ) چیە و چیش دەگەیەنێت؟!

دوای ئەوە دەكەویتـە ڕێ بۆ (مەككە)و بـــەردەوام بەدەنگی بەرزەوە تەلبیە دەكەیت واتە دەڵێیت:

(لَبَّيك اللهم لَبَّيك، لبيك لاشريك لك لَبَّيك, إن الحمد والنعمة لك والملك, لاشريك لك).

واتـە: ئەی پەروەردگـارم وەڵامـی تـۆ دەدەمــــــەوەو داواكاریـەكانت بـەجێ دەگـەیێنم و فەرمانـەكانت جـێ بـەجێ دەكـەم بـە بـەردەوامی و پابـەنـد دەبم بـە گوێڕایـەڵی تـۆ جـار لـەدوای جـار. وە وەڵامـی تـۆ دەدەمـەوەو پابـەنـدی عیبـادەت كردنت دەبم چونكە تۆ هیچ شەریك و هاوبەشێكت نیـــە لە هیچ ڕوانگەیەكەوە نە لەپەرستراویەتیدا وە نە لە پەروەردگاریەتیدا وە نە لەناوو سیفاتـە بــــەرزو جوانەكانتـدا. وە هـەموو سـوپاس وستایشێك هـەر بـۆ تۆیــەو هەموو نیعمەت و خێرو بێرێكیش هەر لە تۆوەیە. وە موڵك و دەسەلآت و خاوەنێتیش هەر بـــۆ تۆیـــــە.

هیچ شەریكێكت نیە لە موڵــكایەتی و نیعمەت ڕشتـن بەسـەر بەندەكاندا, كەواتـە تـەنها تـۆ شـایستەی ئـەوەی سوپاس بكرێیت و وەڵامت بدرێتەوەو پەرســــتنت بۆ بكرێت و هاوارت بكرێتێ و داوای یارمەتیت لێ بكرێت و پشتت پێ ببەسترێت و بە گەورە دابنرێیت و خۆش بویسترێیت و ملكەچیت بۆ بنوێنرێت و مـاڵ و گیانـت بـۆ ببەخشرێت وقوربانیت بۆبكرێت، چونكە تەنها تۆ پەرستــراوو ئیلاهی حەقیت. وە هیچ یەكێكی تر هەرچەندە پلەشـی بەرزبێت و لای خوا خۆشەویست بێت (وەك پێغەمبەران و پیـاوچاكان) شایستەی هیچ كام لەو عیبادەتانەی پێشو نـین و نابێت لەگەڵ خوا بەگەورە دابنرێن و وەك ئـەو خـۆش بویسترێن و زەلیلیـان بـۆ بنوێنرێت و نابێت سوێندیان پـێ بوخرێت و هاواریان بكرێتێ و داوای فریاكەوتنیـان لێ بكرێت و پشتیان پێ ببەسترێت و سەربڕینیـــــان بـۆ بكرێـت و خێریان بۆ لەخۆ بگیرێت(نذر). وە هـــەر كەسێك ئەمانە بكات بۆ پێغەمبەران یان بۆ ئەولیـــاو پیـاو چـاكان ئـەوە

(٢) أخرجه أحمد.

(١) صحيح مسلم/١٢١٨.

(٢) (بڕوانە: الشرح الممتع-٧/١١٠ـ١١١).

شەریکی بۆ خوا داناوەو تووشی کوفر بـــووە ئەگەر بشڵێت من دەیان کەمە واسیتەو وەسیلـەو شەفاعەت کار هـەر کوفرەو بریتیە لە هەمان شیرکـی موشریکە کافرەکانی کۆن کەدەیان ووت: ﴿ مَانَعبُدُهُـــم إلاَّلِيُقرّبُونا إلَى اللهِ زُلفَى ﴾(الزمر:٣). واتە: ئێمە پەرستن و هاوارکـردن ناکەین بۆ پێغەمبەران و پیاو چاکان تەنها بۆ ئەوە نەبێت کـە لـە خـوا نزیکمـان بکەنەوە ! !وە دەیان وت:(هــؤلاء شــفعاؤنا عنــــدالله).

واتـە: ئەمانەی ئێمە هاواریـــان دەکەینێ و داوایان لێ دەکەین بۆمان لـەخوا دەپاڕێنـەوەو شـەفاعەتمان بۆدەکـەن! وە بەهـۆی ئەم واسیتە و شەفاعەت دانانەوە خوا بەکافـر و موشریکی دانان, چـونکە دەبێـت تـەنها هـاوار بـــکرێتە خـوداو داوا لـەو بکرێـت, بـەر شـەفاعەتی پیاوچاکـــان و پێغەمبـەرانت بخـات, نـەك ئـەوان بکەیتـە واسیتەو داوای شەفاعەت لەئەوان بکەیت چونکـــە ئەوە هەمان کوفرو شیرکەکەی موشـریکانە وەهـەروەها خـوای گـەورە وەك ئـەو کاربەدەستە ستەمکارو بـێ دەسـەڵات و بـێ ئاگایانـەی دونیـا نیـە تـاوەکو پێویـستی بـە واسیتە بکـات, وە نابێـت تەشبیهی خوا بکەین بە ئەوان و کوفرە بڵێین: چۆن لە دونیا پێویستیمان بە واسیتــە هەیـە بـۆ لای کـار بەدەسـتان ئاواش بۆ لای خوا! نابێت ئیعتیقادت وابێت. کەواتە بـرای حـاجی وریابـە لـە شـەریك بـۆ خوادانـان لـە هـاوارکردن و داوای فریاکەوتن کردن لەپێغەمبەرﷺ و شێخ عبدالقادرو پیاو چاکانـــی تریش وە هاوار نەکەیتە ئەوان و داوای هیچ شتێکیان لێ نەکەیت, چونکە ئەوانە هەرچـەندە کـە پیاوچـــاك و ئـەولیا بـوون لـەدونیا مـردون و هـیچ شـتێکیان لـە دەسەڵاتدا نیە بۆ تۆی بکەن. وە ئیعتیقاد بونـت بــــە ئـەوان و هـاوارکردن و خێـرو نـەزر کردنـت بـۆ ئـەوان کـوفرو شیرکە, وە هەروەها لەسەر گۆڕی پێغەمبەری خـوا ﷺ وریابـە لـەو نەپاڕێیتـەوەو هـاواری نەکـەیتێ چـونکە ئـەوە کوفرو شیرکە جا بەهەر ناوێك بێت, بەڵکو بڵێ: ئـــەی خوای پەروەردگار لە تۆ دەپاڕێمەوەو هاوار دەکەمــە تـۆ کـە بەر شەفاعەتی پێغەمبەرﷺ و(ئەبوبـــەکرو عومـەر)م بخـەیت, سـەلامیان لێ بکـەو دوعـای خێریـان بـۆ بکـە بـەڵام ئەگەر هاوار بکەیتە پێغەمبەران و پیاوچاکـــان دوای مردنیان ئەوە شـیرکت کـردووەو حەجەکـەت لێ قبـــوڵ ناکرێـت, چونکە شـیرك هـەموو کردەوەکانــت لێ هەڵدەوەشـێنێتەوە, وە لـە زەرەرمەنـدان دەبیـــت و تـەنها مانـدووبونت بـۆ دەمێنێتەوە لەحەجەکەت وەك خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿ لَــئِنْ أَشْــرَكْتَ لَيَحْــبَطَنَّ عَمَلُــكَ وَلَتَكُــونَنَّ مِــنَ الْخَاسِرِينَ ﴾(الزمر:٦٥). ئەو کاتە حاڵت وەکـو حاڵی ئەو موشریکانەی لێ دێت کەپێش پێغەمبەرﷺ حـەجیان دەکـردو شیرکیشیان بۆ خوا دادەنا بەناوی واسیتەو شەفاعەتکار دانانەوە, وە لە تەلبیەی حەجـدا دەیـان وت: (لَبَّيـــك اللهم لَبَّيك, لَبَّيك لاشريك لك لَبَّيك, إلا شريكا تملكه ومالك) .

واتە موشریکەکان دەیان ووت: وەڵامی تۆ دەدەینەوە ئەی پەروەردگار بۆ حەج، وە تـۆ هـیچ شەریکـت نیـە تـەنها شەریکێك نەبێت کە ئەویش هەر موڵکی خۆتەو لە تۆ نزیکە بۆیە ئیمە دەیکەینە واسـیتەی خۆمان بۆ نزیکبوونـەوە لە تۆ وە شەفاعەت کردن بۆمان لای تۆ بەڵام تۆی موسـوڵمانی تـەنها خـــوا پەرست بـەدەم وە کـو موشـریکەکان ناڵێیت: (لاشريك لك إلا شريكا تملكة ومالك) کەواتە بەئیعتیقادیش شەریکی بۆ دامەنێ و ئیعتیقادت بەغـەیری خـوا نـەبێت و بـەدەمیش هــاوار مەکـە غـەیری خـوا بـەکردەوە شـەریك بـۆ خـوا دامەنـــێ و بـەناوی (واسـیتە) و(شەفاعەت) و (وەسیلە) و (تـــەبەڕوك)! کەواتە برای حاجی بە بیروباوەڕێکی خاڵیسو تـەنها خواپەرست و ڕوو لە خواو ئیعتیقاد بوو بە خواو , بە دەنگی بەرز بەردەوام دوای ئیحرام خوا بە تەنها و بێ شەریك دابنێ وبڵـێ: (لَبَّيك اللهم لَبَّيك, لَبَّيك لا شريك لك لَبَّيك إن الحمد والنعمة لك والملك, لا شريك لك) وە سـوننەتە بـەدەنگی زۆر

بەرز ئەم تەلبیە بكات و تەلبیەكردن لە (شعائر الحـــج)ە وە كە گەیشتە شاری مەككەو ماڵەكان وە دەركەوتن كۆتایی دێنێت بە تەلبیەكردن بۆ ئەوەی دەست بكات بەم كـــارانەی داهاتوو : وە سوننەتە ئەگەر بۆت بگونجێت پێش چونە ناوشاری مەككە خۆت بشۆریت و بە ڕۆژیش بچیتە ناو شار وەك پێغەمبەرﷺ وە لە هەر لایەو هەر ڕێگایەكەوە بچیتە ناوشاری مەككـە هەر دروستە وە كە وویستت بچیتە ناو مزگەوت (المسجد الحرام) قاچی راستت پێش بخەو ئەو دوعایە بكە: (اللهم صل على محمد وآله، اللهم افتح لي أبواب رحمتك), وە كە چوویت بۆ ژورەوەی مزگەوت و كەعبەت بینی دەستەكانت بەرز بكەرەوەو دوعای خێر بكە ئەگەر حەزت كرد.

تەوافی هاتن بۆ ماڵی خوا

یەكسەر دوای ئەوە دەچێت بەرەو بەردە رەشەكە (الحجــر الاســود) وە رووی تێدەكەیت و لە ئاستی بەردەكە لەبەرامبەری دەڵێت: (بسم الله، الله اكبر) وە دوایی بەدەستت دەست دەهێنیت بە بەردەكەدا، بەدەمیش ماچی دەكەیت وسوجدەی لەسەر دەبەیت ئەگەر بۆت گونجا.

وە ئەگەر هیچ كام لە سوجدە لە سەر بردن و ماچ كردن و دەست لێ دانیش نەتوانیت، ئەوە تەنها لە دوورەوە لە بەرامبەری خۆی دەستی راستت بەرز دەكەیتەوەو ئیشارەتی پێ دەكەیت بۆ لای بەردەكە. وە لە هەموو سوڕانەوە یەكدا بەدەوری كەعبە ئەمەی پێشوو دووبارە دەكەیتەوە. بەڵام گوناهە ئازاری خەڵكی بدەیت و ناڕەحەتیان بكەیت بۆگەیشتن بە بەردە رەشەكە. وە بەتایبەتی زۆر گوناهە بۆ ژنان كە بەناو پیاواندا و پاڵە پەستۆ بكەن بۆ گەیشتن بە بەردەكە, چونكە پاڵەپەستۆی ژنان وپیاوان بە یەكەوە حەرامە گوناهێكی گەورەیە، بەڵام دەست لێدان و ماچ كردنی بەردەكە تەنها سوننەتە نەك واجب. كەواتە چۆن بۆ سوننەتێك خۆت توشی حەرامێكی گەورە دكەیت؟.

دوای ئەمە دەست دەكەیت بە سوڕانەوە (طــواف) بە دەوری كەعبەداو كەعبە دەخەیتە لای چەپتەوە لە سوڕانەوەكەتدا، وە كە گەیشتیە ڕوكنی یەمانی (واتە ئەو سوچەی دیواری كەعبە كە بەرەو وڵاتی یەمەنە) دەستی لێ دەخشێنیت_ بەڵام ماچی ناكەیت، وە ئەگەر ئیزدیحام بوو پاڵەپەستۆ مەكە بۆ دەست لێدانی، چونكە تەنها سوننەتەو واجب نیە. وە هەروەها كەدەستت لێ نەدا سوننەت نیە لە دوورەوە ئیشارەتی بۆ بكەیت وەك(حجــر الاسود). وە دروست نیە دوو ڕوكنەكەی تری كەعبە كە ڕوویان لە شامە ماچ بكەیت یادەستیان پێدا بهێنیت. وە سوننەتە لە نیوان ڕوكنی یەمانی و ڕوكنی حجر الأسود بڵێیت: (ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حـــسنة وقنـــا عذاب النار). وە كە گەیشتیتەوە ئاستی بەردە ڕەشەكە ئەوە خولت تەواو كرد لە تەواف، وە بە هەمان شێوە شەش جاری تریش دەخولێتەوە. [1]

بەڵام سوننەتە لەسێ خولی یەكەم تۆزێك بەخێرایی و بە پەلە بسوڕێیتەوە لەنێوان ڕۆیشتنی ئاسایی و ڕاكردندا بێت، وە بەو شێوە ڕۆیشتنەش دەووترێت: (الرمل)، بەڵام لەچوار جار سوڕانەوەكەی دوایی بە ڕۆیشتنێكی ئاسایی دەسوڕێیتەوە.وە هەروەها سوننەتە شانی ڕاستت رووت بكەیت و ناوەڕاستی جلی سەرەوە(رداء)ی ئیحرامەكەت بخەیتە ژێر باڵی ڕاستت ، وە دوو لاكەیشی بیخەیتەوە سەرشانی چەپت. وە بەم شێوازەش دەڵێن:(الإضطباع).

---

[1] ئەگەر لەكاتی سوڕانەوە بە دەوری كەعبەدا یا لەنێوان سەفاو مەروە قامەت كرا بۆ نوێژ ئەوە تۆش لەگەڵ جەماعەت نوێژەكەت بكەو دوایی لەكوێ وەستابوویت لە وێوە دەست پێ بكەوەو تەواوی بكە.

وە سوننەتە دەست نوێژت هەبێت بۆ تەواف کردن، وە زۆر لە زانایان دەڵێن مەرجەو تەواف بێ دەست نوێژ دروست نیەو بەر ناکەویت.

وە لەکاتی (طواف)دا هەر دوعایەك بکەیت دروستە بە مەرجێك تەنها هاوار بکەیتە خواو داوا لەو بکەیت. وە هیچ جۆرە دوعایەکی تایبەت بە (طواف) نیەو نابێت بێ بەڵگە هیچ دوعایەکی بۆ تایبەت بکەین. وە نابێت ئافرەت لەکاتی بێ نوێژی (حیض)دا تەواف بکات. [1]

وە کە جاری حەوتەمی تەواو کرد لە (طواف) و گەیشتەوە ئاستی بەردەکەو (الله اکبر) ناکات و دەست بەرز ناکاتەوەو بە بەردەکەی دا ناهێنێت و ماچی ناکات, چونکە ئەم شتانە تەنها لەسەرەتای خولانەوەن نەك لەکۆتایی.

وە شانی راستیشی دادەپۆشێتەوەو دەچێتە پشت شوێنی ڕاوەستانی ئیبراهیم (مقام ابراهیم). وە ئەم ئایەتە دەخوێنێتەوە:﴿ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْناً وَاتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾(البقرة:١٢٥) وە دوو ڕەکعەت نوێژی سوننەت دەکات لەپشت (مقام ابراهیم) لە نێوان تۆو کەعبەدا دەبێت لە کاتی دوو ڕکات نوێژەکەت. وە دروست نیە نوێژی قەلاَ بگێڕیتەوە لەجیاتی سوننەتەکان.

وە سوننەتە لە ڕەکعەتی یەکەمدا لە دوای خوێندنی فاتیحە، سورەتی:﴿ قل يا أيها الكافرون ﴾(الكافرون:١) بخوێنیت. وە لە دووەمیشدا ﴿ قل هو الله أحد ﴾(الإخلاص:١). وە لە دوای یەکێکەوە نوێژەکەت بکەو مەهێڵە کەس لەنێوان تۆو ئەودا بڕوات بە پێش نوێژەکەت، وە تۆش بە پێش نوێژی کەسدا مەڕۆ با لە مزگەوتی مەککەو مەدینەش بێت؛ چونکە ڕۆیشتن بەپێش نوێژی خەڵکیدا گوناهێکی زۆر گەورەیەو حوکمی ئەم دوو مزگەوتەش وەك مزگەوتەکانی تر وایەو هیچ حەدیسێکی ڕاستیش نیە کە ئەم دوو مزگەوتە جیا بکاتەوەو بڵێت دروستە بە پێش نوێژدا بڕۆیت، کەواتە وریابە. وە دوای ئەم دوو ڕکاتە، سوننەتە بچیتە خوارەوە بۆ لای ئاوی زەمزەم و لێی بخۆیتەوەو بیکەیت بەسەرتدا، چونکە ئاوێکی پیرۆزەو شیفای نەخۆشە.

دوای ئەمە دەگەڕێیتەوە بۆ لای بەردە ڕەشەکەو ئەگەر توانیت دەستی دەکەیتێ و ماچی دەکەیتەوە، ئەگەر ئیزدیحامیش بوو دەچیتە سەر خەتە ڕەشەکەو بەرامبەر بەردەکە دەست بەرز دەکەیتەوەو ئیشارەتی بۆ دەکەیت و دەڵێت:(بسم الله ، الله اكبر). وە دروستە سنگ و دەم و چاوو دوو دەستەکانت بەو لا دیوارەدا بهێنیت کە لە نێوان دەرگای کەعبەو بەردە ڕەشەکەدایەو پێی دەوترێت : (المُلتَزَم).

وە دروستە لەو کاتەدا دوعا بکات و وە دروستیشە لەئاستی دەرگای کەعبە بوەستێت و دوعا بکات بێ ئەوەی دەست و سنگی بە دیوارەکەوە بنێت. بەلاَم ئەگەر لە ئاستی دەرگا تێپەری بۆی ناگەڕێتەوەو ئاوڕی بۆ ناداتەوە.

---

[1] وە ئەگەر لە (حیض) پاك نەبۆوە تا ئەو کاتەی کە ترسا لەوەی فریای وەستانی عەرەفە نەکەوێ، ئەوە ئەگەر نییەتی عومرەی بوبێت دەیگۆڕێت بۆ حەج وعومرە (قران)، وە دەچێت بۆ عەرەفەو دوایی تەنها یەك تەواف وسەعی دەکات بۆ حەجەکەیشی و عومرەکەیشی لە ڕۆژی جەژن، یان سێ ڕۆژەکەی دواتر تا کۆتایی مانگی (ذوالحجة). وە ئەگەور پێش تەوافی ئیفازە (تەوافی گەڕانەوەو دابەزین بۆ مەککە) ئافرەت کەوتە بێ نوێژی (حیض یان نفاس) ئەوە پێوستە چاوەڕێ بکات تاوەکو پاك دەبێتەوە، ئەو کاتە تەوافەکەی بکات.

هاتن و چوون (السعي)
لە نێوان سە فاو مەروە

ئینجا لە دەرگای سەفا (الصفا)وە دەڕۆیت بەرەو تەپۆلکەی سەفا، وە کە نزیك بویتەوە ئەم ئایەتە دەخوێنتەوە:﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَن تَطَوَّعَ خَيْراً فَإِنَّ اللّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ (البقرة:١٥٨) وە دەڵێیت: (نبدأ بما بدأ الله بـه) واتە لەسەفاوە دەست پێ دەکەم بە (سەعی). ئنجا دەچیتە سەر تەپۆلکەی سەفا تاوەکو کەعبەت لێ دەردەکەوێت .وە ڕوو دەکەیتە کەعبەو دەڵێیت: (الله اكبر، الله اكبر لا إله إلا الله وحده لاشريك له، له الملك و له الحمد، يحى ويميت وهو على كل شيٍ قدير لا اله الا الله وحده لا شريك له، أنجز وعده ونصرَ عبدَه وهزَم الاحزابَ وحـده). سێ جار ئەم زیکرە دەکەیت و سوننەتە لە نێوان ئەم سێ جار زیکرە دوعای خێر بکەیت. لە پاشان شۆڕ دەبیتەوە لە سەفاوە بەرەو تەپۆلکەی مەروە. وە کە لەم ڕێگای نێوان سەفاو مەروە گەیشتیتە خەتە سەوزەکە بە خێرایی و بەپەلە دەڕۆیت تا دەگەیتە خەتە سەوزەکەی دووەم .

بەلاَم ئافرەتان پەلە ناکەن لە ڕۆیشتن لە هیچ شوێنێك مەگەر چۆل بێت و لە پیاوان دیار نەبن، ئەو کاتە دروستە بۆ ئەوانیش لەم شوێنانە بە پەلە بڕۆن. لە پاشان بەئاسایی دەڕۆیت بەرەو مەروە تا سەردەکەویتە سەری، ئەو کاتە چیت کرد کاتی گەیشتنە سەفاو لەسەر سەفا، هەمان شتیش دەکەیت و دەڵێیت: (لەڕوکردنە کەعبەو، الله اكبر ولا إله إلا الله و، دوعا). بەلاَم هیچ جاریتر ئایەتەکە ناخوێنیتەوە. وە ئەمە بەیەك جار (شوط) دا دەنرێت لە سەعی. وە دوایی دەگەڕێیتەوە بۆ سەفاو بەم شێوەیەی کەهاتیت بۆ مەروە. وە کە گەیشتیتەوە سەفا وەك جاری پێشوو دەکەیتەوەو بەمە دوو جار (٢شوط) تەواو دەبێت. وەبەم شێوەیە پێنج جاری تریش دەڕۆیت لە نێوانیاندا، وە جاری حەوتەم لەسەر تەپۆلکەی مەروە تەواو دەبێت. وە سوننەتە لە ڕۆیشتنەکەی نێوان سەفاو مەروە ئەم دوعایە بکەیت:(رب اغفر وارحم إنك أنت الأعز الأكرم). وە کە حەوت جار ڕۆیشتنەکەی نێوان سەفاو مەروەت تەواو کرد قژت کورت دەکەیتەوە. بەم چوار ئیشەکە(ئیحرام) و (سوڕانەوەی دەوری کەعبە) و (ڕۆیشتنی نێوان سەفاو مەروە) و (قژ کورت کردنەوە)بوو عومرە تەواو دەبێت. وە بەمە ئیحرامەکەت دەکەیتەوە هەموو ئەو شتانەی کە کاتی ئیحرام لێت حەرام کرابوون بۆت حەلاَل دەبنەوە تائیحرام بەستنەوەت بۆ حەج ڕۆژی (٨ی ذوالحجة).

ڕۆژی یەکەمی حەج
ڕۆژی (٨ی ذوالحجة) ئیحرام کردن بۆ حەج.

لە ڕۆژی هەشتەمی (ذوالحجة) کە پێ دەوترێت:(يوم التروية) لە شوێنی خۆتەوە لە مەککە ئیحرام دەبەستیت بۆ حەج، بەم شێوەیەی کە لە میقات ئیحرامت کرد، واتە: خۆت دەشۆریت و پیاوان بۆنی خۆش لە خۆیان دەدەن و، دوایی دوو پارچە قوماشەکەی ئیحرام دەکەیتە بەرت، وە نیەتی حەج دەهێنیت لە دڵتداو، بە دەنگێکی بەرزیش دەڵێیت: (لبيك اللهم حجا) واتە: ئەی خوایە وەلاَمی تۆ دەدەمەوە بۆ حەج کردن و، بەردەوام دەبم لەسەر وەلاَم دانەوەی تۆو پابەند دەبم بەگوێ ڕایەڵی فەرمانەکانی تۆ. دوای ئەوە دەڵێیت:(اللهم هذه حجة لاريـاء فيهـا ولا

سمعة). واتە: ئەی خوایە ئەوە حەجێکە تەنها بۆ ڕەزامەندی تۆ دەیکەم، هیچ ڕیایی و پێش چاوێتی خەڵکی و ناوبانگ دەرکردن و شوهرەت پەیداکردنی تێدانیە. واتە بۆ ئەوە حەج ناکەم تاوەکو خەڵکی بە حاجی بم بینن ناو بانگم بلاو بێتەوە. بەڵکو بە پاکی تەنها نیەتم لەم حەجە وەلام دانەوەی فەرمانی تۆو ڕەزابوونی تۆیە بۆ ئەوەی لە گوناهەکانم پاك ببمەوەو بەهەشتم بە نسیب بکەیت. دوای ئەوە دەکەویتە ڕێ بۆ مینا، وە بەردەوام بەدەنگی بەرزەوە تەلبیە دەکەیت. واتە دەڵێیت: (لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك، لا شريك لك). وە بەردەوام تەلبیە دەکەیت _ بەگوێرەی توانا _تاوەکو ڕۆژی جەژن ڕەمی دەکەیت، ئەو کاتە تەلبیە کردن تەواو دەبێت. لە مینا نوێژی نێوەڕۆ عەسرو مەغریب و عیشا و بەیانی دەکەیت و شەو لەوێ دەمێنیتەوە. وە نوێژە چواریەکان کورت دەکەیتەوە بۆ دوو ڕەکعەت بەلام کۆکردنەوەی دوو نویژ بەیەکەوە (واتە: جمع) نیەو هەر نویژەی لەکاتی خۆیدا دەکەیت.

ڕۆژی دووەمی حەج

کارەکانی ڕۆژی عەرەفە (٩ی ذوالحجة)

دەرچوون بەرەو عەرەفە: ئەگەر خۆر هەلات ڕۆژی عەرەفە دەکەویتە ڕێ بۆ عەرەفە، وە لە ڕێگا تەلبیە دەکەیت یان: (الله اكبر)دەڵێیت. وە لەڕێگا پێش گەیشتن بە عەرەفات لەشوێنێك دادەبەزیت کەپێی دەڵێن (نەمیرە) _ئەگەر بۆت گونجا_وە تاوەکو پێش نیوەڕۆ لەوێ دەمێنیتەوە. دوایی کە نیوەڕۆ داهات تۆزێکی تر دەڕۆیت و دەگەیتە شوێنێکی تر پێ دەڵێن: (عورەنە) لەپێش عەرەفەیە، وە لەوێش لادەدەیت و خەتیب وتار دەدات و نوێژی نیوەڕۆو عەسر دوو ڕکات دوو ڕکات بەجەماعەت لەگەڵ خەڵکی دەکات لەکاتی نیوەڕۆو کورتیشیان دەکاتەوە بۆ دووڕکات، وە هیچ سوننەتی پێش و پاشی لەگەڵ ناکەن. وە هەر کەسێکیش بۆی نەکرا بە جەماعەت ڕابگات، ئەوە خۆی هەردوو نوێژەکە بە کورت کراوەیی لەکاتی نیوەڕۆدا دەکات، جاخۆی بەتەنها بێت، یان بەجەماعەت لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە وەکو ئەون.

دوای نوێژ ئەو شوێنە کە (عورەنە)ی ناوە جێ دە هێڵیت و دەچیت بۆ عەرەفە[1]، وە ئەگەر توانیت بچۆ بۆ لای بەردەکانی ژێر شاخی عەرەفە (دامێنی عەرەفە) وە لەوێ بوەستەو بمێنەوە، ئەگەر نەگەیشتیتە ئەوێش ئەوە لە هەر شوێنێکی تری عەرەفە بوەستیت هەر وەستانەو دروستە. وە سوننەت نییە سەرکەویتە سەر کێوی (ڕەحمە) لە عەرەفات و لەوێ بوەستیت . وە لەهەر شوێنێکی تری عەرەفە وەستایت ڕوو دەکەیتە قیبلەو دەست بەرزدەکەیتەوەو دوعا دەکەیت وتەلبیە دەکەیت. وە بە زۆری ئەم تەهلیلەیە دەڵێیت: (لا اله الا الله وحده لاشريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شيٍ قدير). وە بەردەوام ئاوا زیکرو تەهلیلەو دوعاو تەلبیەو پاڕانەوە دەکەیت تا ڕۆژ ئاوا دەبێت. وە زۆر داوا لەخوا بکە ئازدت بکات و ڕزگارت بکات لە دۆزەخ، چونکە هیچ ڕۆژێك نیە بەئەندازەی ڕۆژی عەرەفە خوا بەندە لەئاگر ئازاد بکات. وە لەو ڕۆژەدا پەروەردگار فەخر دەکات لەسەر فریشتەکانی بەو بەندانەی کە لەعەرەفە دەستیان بەرزکردۆتەوەو لێی دەپاڕێنەوە. جا برای حاجی و خوشکی حاجی گوێ مەدە ماندو بوون و بەردەوام بەو بپاڕێوە، وە هەروەها ئەم کاتە پیرۆزەی عەرەفە لەدەست نەدەیت

[1] دلنیایی تەواو لبکە لەوەی کە لەناو سنوری عەرەفاتدا بوەستیت, چونکە ئەگەر لەناو خاکی عەرەفە نەوەستابیت ئەوە حەجەکەت بەرناکەوێت وبەتالە.

بەقسە کردن و دانیشتن و خەوتن و گەڕان و سواڵ کردن و وێنـە گـرتن و سـواری وشـتر بـوون! ! وە سـوننەتە ئـەم ڕۆژە بەڕۆژوو نەبیت کە بۆ حەج چوویتە عەرەفە. وە ڕاوەستانی عەرەفە ڕوکنێکی حەجەو هەر کەسێك لە بەشێکی ئێوارەی عەرەفە یان شەوی جەژن لە عەرەفات ڕانەوەستێت حەجەکەی بەتاڵە. کە وەستانەکەت لەڕۆژدا بـوو ئـەوە پێویستە لەوێ بمێنێتەوە تاخۆر ئاوا بوون، وە جێهێشتنی عەرەفە پێش ئەو کاتە حەرامەو هەرکەسێ وابکات ئـەوە دەبێت داوای لێخۆش بوون لە خوا بکات و فیدیەیەکیش بدات کە سەربڕینی حەیوانێکە لەحەرەم بۆ هەژارانی ئەوێ.

دوای ڕۆژ ئاوا بوونی ئێوارەی عەرەفە

ئینجا دەکەویتـە گەڕانـەوە بـەرەو شـوێنێك پێـی دەڵـێن (موزدەلیفـە)، وە زۆر بـە هێمنـی و لەسـەر خـۆیی دەڕۆیت و پەلەو پاڵە پەستۆ ناکەیت، بەڵام ئەگەر چۆڵایی هەبوو بەخیرایی دەڕۆیت. جـا کـە گەیشتیتە موزدەلیفـە بانگ دەدەیت ئەگەر بەتەنها بوویت لـە گەیشتندا، وە ئـەگـەر کۆمـەڵێکیش بەیەکـەوە بـوون ئـەوە یـەکێکیان بـانگ دەدات وقامەت دەکات و ئەو کاتە لە موزدەلیفەوە نوێژی مـەغریب دەکـەن سـێ ڕەکعـەت، وە دوایـی تـەنها قامـەت دەکەیت ونوێژی عیشا دەکەیت بە کورت کراوەیی بۆ دوو ڕەکعەت، وە نابێت نوێژی مەغریب لە کـاتی خـۆی بکـەیت لە عەرەفە، وە هیچ سوننەتیان لەگەڵدا ناکەیت، وە دواشیان ناخەیت بۆ نیوەی شەو.

دوای نوێژی عیشا دەخەویت تاوەکو بەیانی، وە کـە بـەیانی بـۆوە بـانگ دەدەیـت _ئەگـەر بـەتها نوێـژ بکـەیت_وە قامەت دەکەیت و نوێژی بەیانی دەکەیت لەکاتی خۆیدا لە موزدەلیفە. وە نوێژکردنی بەیانی لە موزدەلیفە واجبێکـی حەجەو دەبێـت هـەر لـەوێ بکرێـت تـەنها ژنـان و پـەك کەوتـەکان نـەبن کـە دروسـتە بـۆ ئـەوان دوای نیـوەی شـەو موزدەلیفە جـێ بهـێڵن و بگەڕێنـەوە (مینـا) لـە ترسـی ئیزدیحـام و پاڵـە پەسـتۆی کـاتی گەڕانـەوەی خـەڵکی لـە موزدەلیفەوە بۆ مینا. دوای نوێژی بەیانی ئەگەر توانیت دەچیت بـۆ (المـــشعر الحـــرام) کـە کێـوێکی _ بـچوکە لـە موزدەلیفەو مزگەوتی موزدەلیفەی لەسـەر دروسـت کـراوەو بـە کێوەکـە دەڵـێن (قـەزەح) وە لەسـەر کێوەکـە ڕوو دەکەیتە قیبلەو (الحمدلله، الله اکبر ولا اله اله الله) و دوعاو زیکری خـوا دەکـەیت لـە (المـــشعر الحـــرام) تـاوەکو دەوروبەر ڕووناك دەبێت. وە ئەگەر نەشچیتە(المشعر الحرام) ئەوە دروستە لە هەر شوێنێکی موزدەلیفـە بمێنیتـەوەو زیکرو دوعا بکەیت. وە پێش خۆر دەرکـەوتن دەکەویتـە گەڕانـەوە بـۆ (مینـا) بـە لەسـەر خـۆیی و ئارامییـەوە بـە تەلبیە کردنەوە. وە کە گەیشتیتە ئەو شوێنەی مینا کە پێ دەڵێن (بطن محسّر) ڕۆیشتنەکەت خێرا دەکەیت ئەگـەر مـەجالت بـوو؛ چـونکە لـەو شـوێنە فیلـەکانی ئەبرەهـەی کـافر وەسـتان و مانـدوو بـوون, وە لـە جاهیلیەتـدا لـەوێ وەسـتان, بۆیـە پێغەمبـەر ﷺ بـە پێـچەوانەی ئـەوان بـە خێرایـی و ئـازایی لـەوێ دەڕۆیـشت, نـەك مانـدوو بێـت و بوەستێت.

ئینجا ڕێگەی ناوەڕاست دەگرێتەبەر کە دەگەڕێتەوە بۆ (مینا) بۆ سەر (الجمرة الکبری) کە پێی دەوترێت (جمـــرة العقبة) کە ئاخر جەمرەیەو لە هەموویان نزیکترە لە مەککەوە.

ڕۆژی سێهەمی حەج

کارەکانی ڕۆژی (١٠ی ذو الحجة)

(ڕۆژی جەژن و قوربانی) یوم الحج الاكبر

یەکەم کار لەم ڕۆژەدا :

(رمي جمرة العقبة)

دوای گەڕانەوەت لە موزدەلیفە یەکەم کارت لەو ڕۆژەدا ڕەمی جەمرەی عەقەبە دەبێت بە حەوت بەردی تۆزێك گەورەتر لە دەنکە نۆك یەك لە دوای یەك وە لەگەڵ هاویشتنی هەر بەردێك دەڵێیت (الله أكبر) وە لە مینا بەردەکان کۆدەکەیتەوە بۆ بەرد باران کردنی (رمي), واتە هاویشتنیان بۆ ناو حەوزەکە. وە لە کاتی هاوێشتنی بەردەکان ڕوو دەکەیتە حەوزەکەو لای چەپت دەکەوێتە لای مەککەو لای ڕاستیشت دەکەوێتە لای مینا. بەم شێوەیە سوننەتە. وە ڕەمی و بەرد هاویشتنە ناو حەوزەکە عیبادەتێکە خوا دەزانێت حیکمەت چیە تیایدا بەڵام حاجی ملکەچی خۆی دەنوێنێت و ئەم عیبادەتەش دەکات و خواش بە گەورە دادەنێت و لە گەڵ هەموو بەرد هاویشتنێکیش دەڵێت:(الله أكبر).

وە بێ شەرعیە کە بەردی گەورەو تاکە نەعل بهاویت. وە دروست نیە پێش خۆر هەڵاتن بەردەکان بهاویت مەگەر لەوانە بیت کە روخسەتیان پێدرابوو دوای نیوەی شەو لە موزدەلیفە بگەڕێنەوە بۆ مینا لە ئافرەتان و لاوازان و خاوەن عوزرەکان. وە کە ڕەمی کرد (واتە بەردەکانی هاویشتن) کۆتاییش دێنێت بە تەلیبە کردن, چونکە دوای ڕەمی لە ئیحرام دەردەچیت, دەرچون و کردنەوەی یەکەم (التحلل الأول), بەڵام باشتر وایە ئیحرام نەکەیتەوە[1] تاوەکو لە دوای ڕەمی: سەرتاشین یان سەر بڕینیش نەکەیت, چونکە هەندێك لە زانایان فەرموویانە : ئیحرام کردنەوەی یەکەم بەم دوو کارە دەبێت لە کارەکانی ئەو ڕۆژە.وە دروستە ڕەمی دوا بخات بۆ دوای نیوەڕۆ و تاوەکو شەو ئەگەر پیش ئەو کاتە ناڕەحەت بێت. دوای تەواو بونت لە بەرد هاویشتنەکەت. هەموو شتە حەرام کراوەکانی کاتی ئیحرامت بۆ حەڵاڵ دەبێتەوە تەنها چونە لای خێزانت نەبێت. وە پۆشاکی ئیحرام لا دەبەیت و جلە ئاسییەکانی خۆت لەبەر دەکەیتەوە ئەگەر حەیوانیشت سەر نەبڕیبێت و قژیشت نەتاشیبێت[1]. بەڵام بۆ ئەوەی ئاوا لە جلەکانی خۆتدا بمێنیتەوەو لە ئیسراحەتدابیت, ئەوە لەو ڕۆژی قوربانیەدا دەبێت بگەڕێتەوە بۆ کەعبەو حەوت جار بسورێتەوە بە دەوری کەعبەدا واتە (طواف الافاضة) بکەیت پێش مەغریب, چونکە ئەگەر پێش شەو داهاتن ئەم تەوافی گەڕانەوەیە (الافاضة) نەکەیت ئەوە دەبێت جلی ئیحرام بکەیتەوە بەرت, وە پێش بەرد هاویشتنەکەت دەچیتەوە حاڵەتی ئیحرامەوە, چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (ان هذا يوم روخص لكم اذا انتم رميتم الجمرة ان تحلوا من كل ما حرمتم منه الا النساء, فاذا أمسيتم قبل تطوافوا هذا البيت صرتم حرما لهيتكم قبل ان ترموا الجمرة قبل ان تطوفوا به)[1].

---

[1] واتە لە ئیحرام دەرنەچیت.

[1] بڕوانە الشرح الممتع (٧/ ٣٦٤-٣٦٥).

[1] صحیح – بڕوانە الشرح الممتع (٧/ ٣٧٢). ئەمە ڕای هەندێك لە زانایانە بەڵام زۆربەیان لە سەر ئەوەن کە ئەم حدیسە شازەو مەقبوڵ نیە چونکە ئەگەر مەقبوڵ بوایە, ئەوا لە ناو هاوەڵانی و شوێنکەوتەکانیدا ئیشی پێدەکرا.

دووەم كاری ڕۆژی قوربانی

(النحر أو الذبح)

دوای بەرد هاویشتنەكە سوننەتە بچیت بۆ شوێنی حەیوان سەربڕین (النحر) و لەوێ مەڕێك سەردەبڕیت یان حەوت كەس بەشداری دەكەن لە كڕینی وشترێك یان مانگایەك و سەری دەبڕن.

وە لە هەرشوێنێكی مینا و مەككە سەر ببڕدرێت هەر دروستەو ئەگەر بۆ خۆشت سەری نەبڕیت و وەكیلی لێبگریت هەر درووستە, بەڵام درووست نیە لە شوێنێكی تر سەرببڕێت وەك ئەوانەی كە دەڵێن لە ولاّتی خۆمان سەری دەبڕین! !, چونكە شوێنی سەر بڕین تەنها میناو مەككەیە.

وە هەروەها نابێت پێش ڕۆژی قوربانی سەرببردرێت, چونكە كاتی سەربڕین تەنها ڕۆژی قوربان و سێ ڕۆژەكانی تری دواییەتی (أيام التشريق). وە كە فریا نەكەوتیت یان حەزت نەكرد ڕۆژی قوربانی سەربڕینەكە بكەیت ئەوە دەتوانیت دوای بخەیت بۆ هەر ڕۆژێكی تر لە سێ ڕۆژەكانی تری دوای جەژن.

وە كاتی سەربڕین، حەیوانەكە دەخەیتە سەر لای چەپی و ڕوی پێ دەكەیتە قیبلەو قاچی ڕاستت دەخەیتە سەر لای ڕاستی حەیوانەكەو بە دەستی چەپ سەری دەگریت و بەڕاستیش بە چەقۆیەكی تیژ سەری دەبڕیت، هاوكات لەگەڵ سەربڕین دەڵێیت (**بسم الله, والله أكبر, اللهم هذا منك ولك, اللهم تقبل مني**) واتە: بە ناوی الله ئەم حەیوانە سەردەبڕم و خوا گەورەترە لە هەموو شتێك, ئەی خوایە ئەم حەیوانە نیعمەتێكی تۆیە پێت بەخشیوم و منیش هەر بۆتۆی سەر دەبڕم لە پێناوی تۆ, ئەی خوایە لێم قەبوڵ بكە.

كەواتە سەر بڕینی حەیوان دەبێت تەنها لە پێناوی خوادا بێت و بە ناوی ئەوەوە بێت, وە نابێت لە سەر قەبری پیاو چاكان یان بە ناوی پیاو چاكان و بۆ ئەوان سەر ببڕدرێت, چونكە ئەوە شیركەو بەر لەعنەتی خوا دەكەوێت، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: (**لعن الله من ذبح لغيرالله**)[1] وە بۆت هەیە لە حەیوانەكەی خۆت بخۆیت و بڕێكیشی لێ هەڵبگریت بۆ ڕۆژانی تر.

وە پێویستە بەشی هەژارانی لێ بدەیت. وە ئەگەر توانای كڕینی حەیوانت نەبو, یان دەستت نەكەوت ئەوا سێ ڕۆژی دوای جەژن بەڕۆژو دەبیت و دروستیشە پێش ڕۆژی عەرەفە سێ ڕۆژوەكە بگریت, وە كە گەڕایتەوە بۆ ولاّتی خۆت حەوت ڕۆژی تر بەڕۆژو دەبیت كە دەكاتە ١٠ ڕۆژ لە بری حەیوان سەربڕینەكە.

سێهەم كاری ڕۆژی قوربانی

(الحلق أو القصر)

دوای حەیوان سەربڕینەكە قژی خۆت كورت دەكەیتەوە یان دەیتاشیت, وە تاشینی خێرترە بۆ پیاوان, بەڵام ژنان بە ئەندازەی سەرە پەنجەیەك دەبڕن لە قژیان بە گشتی.

بەلام برای مسولمان باشتر وایە ئیحتیات بكەیت و هەولی ئەوە بدەیت لە هەمان ڕۆژدا تەوافی دابەزین (افاضة) بكەیت, بۆ ئەوەی لەم خیلافە ڕزگاربیت و كاریشت بە حەدیسەكە كردبێت والله اعلم.

[1] رواه مسلم/١٩٧٨.

چوارەم کاری ڕۆژی قوربانی

(طواف الافاضة)

دوای ئەمە لە هەمان ڕۆژدا پیاوان بۆنی خۆش لە خۆیان دەدەن, وە هەردوولا دەگەڕێنەوە بۆ (المسجد الحرام) بۆ ئەنجامدانی تەوافی ئیفازە واتە تەوافی گەڕانەوە بە دەوری کەعبە, وە هەروەها بۆ هاتن و چونی (سەعی) نێوان سەفاو مەروە.

وە چۆن لە کاتی هاتنت بۆ کەعبە یەکەم جار دەسوڕایتەوە بە دەوری کەعبەو نێوان سەفاو مەروا, لە (طواف) بە هەمان شێوەش (طواف الافاضة) دەکەیت, وە دەسوڕێتەوە بە دەوری کەعبەو نێوان سەفاو مەروە. بەڵام لەم جارەیاندا شانی ڕاستت دەرناخەیت وە بە جلە ئاسایەکانی خۆت تەواف دەکەیت و, لە سێ خولی (سوڕانەوەی) سەرەتاشتدا پەلە ناکەیت لە ڕۆیشتنتدا.

وە کە حەجی تەنها (افراد), یان هاوتا لە گەڵ عومرە (قران) بکەیت, ئەوە تەنها بە دەوری کەعبەدا تەواف دەکەیت, بەڵام ئەمجارە سەعی و ڕۆیشتنی نێوان سەفاو مەروەت لە سەرنیە, ئەگەر لە گەڵ تەوافی (القدوم) سەعی و ڕۆیشتنی نێوانیانت کردبێت.

وە دوای ئەم تەوافی گەڕانەوەیە (طواف الافاضة) هەموو شتێکی لێ قەدەغەکراو بە هۆی ئیحرامت بۆ حەڵاڵ دەبێتەوەو دەتوانیت بچیتە لای خێزانیشت.

وە دروستە تەوافی گەڕانەوە لە ڕۆژی قوربانیدا نەکەیت و کاتی سەفەر کردن بیکەیت بە یەکجاری لە جیاتی تەوافی بە جێهێشتن (طواف الوداع). بەڵام ئەگەر لە ڕۆژی قوربانیدا (طواف الافاضة) نەکات پێش مەغریب ئەوە دەبێت دوای مەغریب جلی ئیحرام بکاتەوە بەری تاوەکو تەواف دەکات و ئەو کاتە هەموو شتەکانی بۆ حەڵاڵ دەبنەوە. وەك لە پێشتر باسمان کرد.

ووتمان سوننەتە ڕۆژی جەژن ئەم چوار کارە یەك لە دوای یەك بکەیت:

- یەکەم جار ڕەمی
- دووەم جار سەربڕین
- سێهەمیش قژ تاشین
- لە پاشان تەواف، بەڵام ئەگەر پاش و پێشیان بکات و بەم تەرتیبە نەیان کات هەر دروستە.

ڕۆژی چوارەمی حەج

کارەکانی شەوو ڕۆژی (١١ی ذوالحجة)

وە دوای تەوافی ئیفازەو سەعی دەگەڕێتەوە بۆ مینا, وە سێ شەوو[(١)] ڕۆژ لەوێ دەمێنێتەوە, وە لە هەرسێ ڕۆژەکاندا (دوای نیوەڕۆیان) بەرد دەگرێتە ناو هەرسێ حەوزەکانی بەرد تێدا فرێدان (الجمرات) بەم شێوەیەی کە ڕەمیت دەکردو بەردت دەهاویشت:

---

(١) مانەوەی شەو لە مینا واجبە لە سەر غەیری ژنان و بێ توانایان و خاوەن عوزرەکان.

١.یەکەم جار دەست دەکەیتە بەرد هاویشتنە حەوزی یەکەم (الجمرة الاولى) کە نزیکترین حەوزە لە مزگەوتی (خیف). جا کە لە بەرد هاویشتنەکە بویتەوە تۆزێك بەلای ڕاستدا دەچیتە پێشەوەو ڕووەو قیبلە ماوەیەکی زۆر ڕادەوەستیت و دەست بەرز دەکەیتەوەو دوعا دەکەیت. وە ئەگەر نەشت توانی زۆر بوەستیت ئەوە کەمێك هەر بوەستە بۆ دوعا کردن.

٢.دوایی دێیت بۆ حەوزی دووەم (الجمر ة الثانية) وە حەوت بەردەکەی بۆ دەهاویت, ئەمجار لای چەپ دەگریت و ڕووەو قیبلە دەوەستیت ماوەیەکی زۆر و دەست بەرز دەکەیتەوەو دوعا دەکەیت. ئەگەر نەتتوانی با کەمێکیش بێت هەر دوعا بکە.

٣.لە کۆتایدا بۆ حەوزی سێهەم (جمرة العقبة), وە بە هەمان شێوە (ڕەمی) دەکەیت بە شێوەیەك کە کەعبە بکەوێتە لای چەپت و میناش بکەوێتە لای ڕاستت. وە دوایی ڕاناوەستیت و یەکسەر دەگەڕێیتەوە بۆ مینا.

ڕۆژانی پێنجەم و شەشەمی حەج

کارەکانی ڕۆژی (١٢و١٣ ی ذو الحجة)

وە ڕۆژی دووەم و سێهەمیش لەو سێ ڕۆژەی دوای جەژن (١٣,١٢)ی ذو الحجة وەك یەکەم ڕۆژەکەی (١١)ی ذو الحجة دەکەیت.

وە دروستیشە تەنها دوو ڕۆژ بمێنیتەوە لە مینا بۆ ڕەمی کردن و دوایی بگەڕیتەوە مەککەو, شەوو ڕۆژی سێهەم نەمێنێتەوە بۆ ڕەمی. بەڵام مانەوەت سوننەتەو خێرترە. بەڵام ئەگەر ڕۆژی دووەم(١٢)ی ذو الحجة تاوەکو خۆر ئاوا مینات بەجێ نەهێشت, ئەوا واجبە سێهەم شەوو ڕۆژیش ١٣ی ذو الحجة بمێنیتەوەو هەمان کاری ڕۆژی پێشتر بکەیتەوە.

وە دروستە ئەو شەوانەی کە لە مینا دەمێنیتەوە سەردانی (المسجد الحرام) بکەیت و تەواف بە دەوری کەعبەدا بکەیت, حەوت جارو دوو ڕەکعاتی سوننەتیشیان لە دوا بکەیت لە پشت مەقامی إبراهیم, چونکە خێرێکی زۆر گەورەیە. وە بەم جۆرە تەوافەش دەوترێت تەوافی سەربەخۆ بۆ لەخوا نزیك بونەوە, وە تەنها سوننەتەو بە جلی ئاسییەوەش دەکرێت.

وە پێویستە ئەو ڕۆژانەی مینا نوێژە فەرزەکانت بە جەماعەت بکەیت و باشتریش وایە لە مزگەوتی (خیـف) بێت ئەگەر توانیت. چونکە ٧٠ پێغەمبەر نوێژیان لێکردووە.

وە کە دوو یان سێ ڕۆژەکەی مینا تەواو بوو ئەوا واجباتەکانی حەج تەواو بون و دەگەڕێیتەوە بۆ مەککەو بە گوێرەی گونجانی خۆت دەمێنیتەوە, وە هەوڵ بدە ئەو ماوەیە هەر لە مزگەوت بیت, چونکە یەك نوێژی ئەو مزگەوتە بە (١٠٠,٠٠٠) سەد هەزار نوێژی شوێنی تر هەیە وە زۆر تەواف بکە.

دوای تەواو بوونی حەج

تەوافی ماڵ ئاوایی

(طواف الوداع)

کە کاتی ڕویشتنەوەت هات و ویستت مەککە جێ بهێڵیت, ئەوە پێویستە لە سەرت ئاخر شت بە دەوری کەعبەدا حەوت جار بسوڕێیتەوەو تەوافی ماڵ ئاوایی (طواف الوداع) بکەیت, بەبێ سەعی لە نێوان سەفاو مەروە.

بەڵام ئەگەر ئافرەت کە لە حاڵەتی (حیض یان نفاس) دا بوو, ئەوا ڕوخسەت دراوە بەبێ تەوافی ماڵ ئاوایی مەککە جێ بهێڵێت.

وە لە کۆتایدا قاچی چەپت پێش بخەو لە مزگەوت وەرە دەرەوە بڵێ: (اللهم صل علی محمد وسلم, اللهم إني أسالك من فضلك).

وە سوننەت نیە بچیت بۆ ئەو مزگەوتانەی تری مەککەو دەوری مەککە.

وە هەروەها سوننەت نیە بچیت بۆ ئەشکەوتی (حراء) و شوێنەوارەکانی تر.

وە سوننەت نیە بە تایبەت بۆ نوێژ بچیت بۆ مزگەوتی عائیشە لە (تەنعیم).

بەڵکو ئەو چونانەت هەمووی بێ سودەو مەسرەفێکی بێ خێرەو کارێکی داهێنراوەو بێ بەڵگەیە.

قەدەغە کراوەکان بە هۆی ئیحرام

(محظورات الإحرام)

لە ئیحرامدا چەند شتێك حەرام دەبن:

١.تاشینی موی قژو لاشە, یان کورت کردنەوەی.

٢.نینۆك کردن.

٣.عەترو بۆنی خۆش بەکارهێنان بۆ لاشەت و پۆشاکت دوای ئیحرام بەستن.

٤.ڕاوکردن لە دەشت و خواردنی ئەو نێچرەش کە بۆ تۆ ڕاو کرابێت.

٥.جیماع کردن.

٦.ماچ کردنی خێزان و دەست لێدانی بە شەهوەت و سەیرکردنی بە شەهوەت.

٧.داخوازی ئافرەت و مارە کردنی.

٨.لەبەرکردنی جلی دووراو بۆ لاشە, وەك فانیلەو بیجامەو شۆرت.....بۆ پیاوان

٩.سەر داپۆشین ڕاستەوخۆ بە مێزەر یان کڵاو ..... بۆ پیاوان

١٠.داپۆشینی دەم و چاو بە نیقاب بۆ ژنان.

١١.لە دەست کردنی دەست کێش بۆ ژنان.

وە هەرکەسێك یەکێك لەم شتە قەدەغە کراوانە بکات بە نەزانین یان لە بیرچوون یان زۆری لێکران, ئەوە نە تاوانی لە سەرەو نە فیدیە.

بەڵام ئەگەر دوای زانین بە عەمدی بە ئیختیاری خۆی شتێك لەمانە بکات, ئەوە تاوانی کردووەو پێویستە دەست هەڵگرێت لە قەدەغە کراوەکەو حوکمەکەشی بەم شێوەیەی خوارەوەیە بە کورتی:

١–ئەگەر جیماعی کرد پێش ڕەمی جەمرەی عەقەبە لە ڕۆژی جەژن, واتە پێش لە ئیحرام دەرچونی یەکەم, ئەوە فیدیەیەکی قورسی لەسەرە کە بریتیە لە سەربڕینی وشترێك وە حەجەکەیشی بەتاڵ بۆتەوە.

٢–ئەگەر ڕاوی کردبێت و حەیوانی کوشت بێت ئەوە فیدیەکەی بریتییە لە سەربڕینی وێنەی ئەو حەیوانەی کە کوشتوویەتی.

٣– ئەگەر قژی کورت کردبێتەوە, یان تاشی بێتی, یان نینۆکی کردبێت, یان سەری داپۆشی بێت, یان بۆنی خۆشی لە خۆی دابێت, یان چوبێتە لای خێزانی دوای لە ئیحرام دەرچونی یەکەم, یان ماچی کردبێت و دەستی کردبێت بە شەهوەت و گاڵتەی لەگەڵ کردبێت بەو جۆرە, یان جلی دووراو بۆ لاشەی لە بەر کردبێت, ئەوە فیدیەکەی بریتییە لە هەڵبژاردنی یەکێك لەم سێ شتە:

ا.بەخشینی سێ (صاع) واتە دوانزە مشت خۆراك بە شەش فەقیر, واتە هەر دوو مشت بۆ فەقیرێك.

ب.یان سێ ڕۆژ بە ڕۆژو بون.

ج.یان سەربڕینی مەڕێك.

٤– وە ئەگەر داخوازی ئافرەتی کرد, یان مارەی کرد, ئەوە هیچ فیدیەیەکی لە سەر نیە.

وە چەند حوکمێکی تریش هەیە سەبارەت بە کردنی ئەم قەدەغە کراوانە بۆ زانینیان بڕوانە کتابە گەورەکان یان پرسیار بکە لە زانایان, بەڵام لە بەر کورتی و بە پەلەیی لێرەدا درێژەمان پێ نەداوە.

حیکمەت چیە لە سەفەری مەدینە؟

سوننەتە سەفەر بکەی بۆ شاری مەدینە لەبەر خاتری مزگەوتی پێغەمبەر ﷺ , چونکە یەك نوێژ لەو مزگەوتەدا خێری هەزار نوێژی هەیە، بەڵام دروست نیە بەتایبەت بە نیەتی زیارەتی قەبری پێغەمبەر ﷺ و هاوەڵانی سەفەری مەدینە بکەیت, چونکە سەفەر بۆ مزگەوتەکەیەتی نەك بۆ قەبرەکەی. بەڵام کە لەبەر مزگەوتەکەی سەفەرت کرد ئەو کاتە دوای دوو ڕەکعەت سوننەتی (تحية المسجد) (یان دوای نوێژی فەرز کە قامەتی بۆکرابوو)، دەچیت بۆزیارەتی قەبری پێغەمبەر ﷺ وە هەروەها قەبری أبوبکرو عمر (ڕەزای خوایان لێ بێت) وە سەلامیان لێ دەکەیت، بەڵام وریابە لە هاوار لێ کردنیان و داوای یارمەتی و شەفاعەت کردن لێیان و سوڕانەوە بە دەوریانداو دەست لەسەر دەست دانان کاتی ڕاوەستان بەرامبەریان وەك لە نوێژدا ڕادەوەستیت. وە بە تایبەت ڕوو مەکە ئەوان لەکاتی نوێژو دوعا، وە پاڵە پەستۆ دروست مەکەو خەڵکی ئەزیەت مەدە لە دەوری قەبرەکەو لە ڕەوزە (نێوان ژوری پێغەمبەرﷺ و مینبەرەکەی)، وە نوێژی ڕەوزە هیچ تایبەت مەندیەکی تێدا نیەو خێرتر نیە لە نوێژی شوێنێکی تری مزگەوت، بەڵکو هەوڵبدە لە ڕیزی پێشەوە نوێژەکەت لەگەڵ جەماعەت بکە، ئەوا خێرترە. وە کە چویتە دەرەوەی مزگەوت پاشەو پاش و ڕوو لەقەبر مەچۆرە دەرەوە ، بەڵکو بەئاسایی خۆت قاچی چەپت پێش بخەو بڵێ: (اللهم صلِّ على محمد ، اللهم إني أسألك من فضلك). وە وریابە لەمزگەوتی پێغەمبەر ﷺ دەنگ بەرز نەکەیتەوە، وە دەست بە پەنجەرەو دیواری ژورەکەدا مەهێنە بۆ بەرەکەت.

وە بازیاتر مانەوەکەت لە مەککە بێت نەك لە مەدینە, چونکە نوێژێکی مزگەوتی مەککە (المسجد الحــرام) بە سەد هەزار نوێژ هەیە.

وە ئەو حەدیسە ڕاست نیە کە دەڵێت: هە کەسێك چل نوێژ لە مزگەوتی پێغەمبەر ﷺ بکات ئەوە ڕزگاری دەبێت لە نیفاق و لە عەزاب. وە دروست نیە بەهۆی ئەم حەدیسە لاوازە هەفتەیەك خۆت بهێڵیتەوە لە مەدینە ! !.

وە حەج و عومرە هیچ پەیوەندیەکیان نیە بەشاری مەدینەو قەبری پێغەمبەر ﷺ , بۆیە هەر کەسێك سەفەر نەکات بۆ مەدینە حەجەکەی هیچ زیانی لێ ناکەوێت. وە ئەو حەدیسەی کە دەگێڕنەوە دەڵێت: هەر کەسێك حەج بکات و زیارەتی قەبری من نەکات ئەوە لێم دوور کەوتۆتەوەو حەقی بەجێ نەگەیاندوم. حەدیسێکی درۆو هەڵبەستراوە. وە هەروەها پێغەمبەر ﷺ خۆیشی دەچوو بۆ مەککە !.

کەواتە وا مەزانە کە حەج بەبێ چوون بۆ مەدینە تەواو نابێت، یان حەج بۆ ئەوەیە زیارەتی قەبری پێغەمبەر ﷺ بکەیت، نەخێر حەج هەر بووە پێش پێغەمبەریش ﷺ.

وە ئەو کەسەی دەچێتە مەدینە سوننەتە کە بەدەست نوێژەوە بچێت بۆ مزگەوتی (قوبـــاء) وە دوو ڕەکعەت سوننەتی تێدا بکات. چونکە ئەوە پاداشتی عومرەیەکی هەیە.

وە سوننەتە بۆ ئەو کەسەی چووە بۆ مەدینە زیارەتی قەبرستانی (بەقیع) و قەبرستانی شەهیدەکانی کێوی ئوحد بکات بۆ ئەوەی مردنی بێتەوە یادو پەندو ئامۆژگاری وەربگرێت کە دەبینێت ئەم هاوەڵە بەڕێزە خۆشەویستانەش مردوون و دونیایان بەجێ هێشت دوای خزمەتێکی زۆر بە ئیسلام و تێکۆشانێکی زۆر.

بەڵام دروست نیە شتێکی سەر قەبرەکانیان بەبەرەکەت هەڵبگریت، نە گڵ و نە بەرد ، وە سەلامیان لێ بکەو دوعایان بۆ بکە نەك داوایان لێ بکەیت و بیان کەیتە واسیتەو شەفاعەت کار ، چونکە ئەوە شیرکە.

وە سوننەت نیە زیارەتی هیچ شوێنێکی تر بکەیت لە مەدینە، وەك ئەو حەوت مزگەوتەی کە نزیك ڕووداوی خەندەق، وە هەروەها مزگەوتی دوو قیبلە (قبلتين) و کێوی ئوحد... وە چون بۆ زیارەتی ئەم شوێنانە بە تایبەت هیچ بەڵگەیەکی لەسەر نیەو کارێکی داهێنراوەو ماندووبوون و مەسرەفێکی بێ سودە.

قەدەغە کراوەکانی مەککەو مەدینە (محظورات الحرمين)

خوای پەروەردگار چەند تایبەت مەندیەکی بەخشیوە بەشاری مەککەو مەدینە، بەشێوەیەکی وەها کە خێری خوا پەرستی لە دوو مزگەوتەکە زیاتر لە شارەکانی تر، وە هەندێك شت لەشارەکانی تر حەڵاڵە کردنیان بەڵام لەم دوو شارە حەرامە ئەنجام دانیان، ئەمەش ڕێزێکی گەورەیە کە خوای گەورە لەم دوو شارەی ناوە، ئەم شتانەش کە قەدەغەن لەم دوو شارە بریتین لەمانە:

١. ڕاو کردنی ئاژەڵ و باڵندە ، هەروەها ڕاونانیان و هەڵفڕاندنیان یاخود هاوکاری کردن لەسەر ئەو کارە.

٢. بڕینی ڕووەك یان دڕك تەنها ئەوە نەبێت کە بڕینی زەروری بێت.

٣. هەڵگرتنی چەك تیایاندا.

٤. هەڵ گرتنەوەی شتی وون بوو بە نیسبەت حاجی دروست نیە. وەك پێڵاوو نەعل و جانتاو شتی تریش...

جا هەر کەسێ هەر کام لەم قەدەغە کراوانە بکات ، ئەوە گوناهبار دەبێت و پێویستە داوای لێ بوردن بکات لە خوا، وە ئەگەر ڕاوکردنەکە لە لایەن کەسێکەوە بێت کە لە ئیحرامدایە ئەوە خوێنی کەوتۆتە سەر.

کەواتە چونکە ئەو شتانە قەدەغەکراون لەو دوو شارە بۆیە پێیان دەوترێت (الحـــرمين) واتـە ئـەو دوو شـارەی کـە هەندێ شتیان تێدا حەرام کراوەو ڕێزێکی تایبەت و بەرزیان لێ نراوە.

ئەو خوێنانەی کە لە حەجدا واجب دەبن:

١. (دم نُسُك) خوێنی:

أ– حەجی ئیسراحەت (تمتع): ئەو خوێنە بریتیە لە سەر بڕینی حەیوانێك لەلایەن ئـەو حاجیـەی کـە لـە مانگـەکانی حەجدا ئیحرامەکەی بە حەج بەستوەو دوای تەواو کردنی عومرەکەی ئیسراحەت دەکات ئنجا ئیحرامی تر دەکات بـۆ حەج واتە حەجی (تەمەتوع) بکات.

ب– وە هەروەها لەسەر ئەو کەسەشە کە حەجی یەك خستن و هاوتاکردنی لەگـەڵ عـومرە (حج القـــران) دەکـات، واتە : ئیحرام دەکات بۆ هەردوکیان (بە حەج و عومرە بەیەکەوە (قران).

خوای پەروەردگار فەرمویەتی :﴿ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ﴾(البقرة:١٩٦).

واتە: هەر کەسێ ویستی بەهرەمەند بـێ لـە عـومرە تـا کـاتی حـەج – واتـە ئیحرامـی بەسـت بـە عـومرە وە دوایـی بەهرەمەند بوو بە ئیسراحەت کـردن و ڕابـواردن تـا کـاتی ئیحـرام بەسـتن بـە حـەج هـەر لـە مەککـەوە بـێ ئـەوەی بشگەڕێتەوە بۆ (میقات)، ئەوە بەرامبەر بەو نیعمەتی (بە ئیسراحەت ئیحرام بەستن لە مەککەو بەجێ هێنـانی دوو عیبادەت لە سەفەرێکدا)، پێویستە چی بۆ هەڵسوڕاو لە دەستی هات حەیوان سەر ببڕێ، بەڵام ئەگەر چـوو بـۆ میقات و ئیحرامی بەست ئەوە بەدەلەکەی (بریتیەکەی) لەسەر نیە.

تێبینی : ئەو حەیوان سەربڕینە لە بەرامبەر ئەو نیعمەتە گەورەیەی خوایە کە هەردوو عیبادەتەکـەی حـەج و عـومرە لە تەنها سەفەرێکدا بەجێ دەهێنێت بـێ ئـەوەی بـۆ عیبـادەتی دووەمـیش بگەڕێتـەوە بـۆ میقـات بـەجیا لـە جـاری یەکەم. کەواتە حەجی جۆری قیرانیش حەیوان سەربڕینی تێدایە. بەڵام حەجی تەنهاو بێ عومرە ئـەو خوێنـەی تێـدا نیەو ئەو عیبادەتی حەیوان سەربڕینەی تێدا نیە، چونکە عیبادەتی عومرەشی تێدا نیە.

٢. خوێنی فیدیە: ئەو خوێنەیان واجب دەبێت لەسەر ئەو حاجیەی کە لە حاڵەتی ئیحرامدا قـژی دەتاشـێت بـەهۆی نەخۆشیەك کەوا پێویستی کرد سەر بتاشێ ، یان بەهۆی ئازارێك کە لە سەریدا بوو، یان برینێك یـان پـەیدابونی ئەسپێ تیایدا. خوای گـەورە فەرمویـەتی: ﴿ وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُـــسُكٍ ﴾(البقـــرة:١٩٦). واتـە: سـەرتان مەتاشـن(واتـە ئیحـرام مەشکێنن) تاوەکو قوربانیەکە ئەگا بەجێی خۆی لەڕۆژی جەژن[1]. ئنجا ئەگەر یەکێ لە ئێوە ناچار بوو سـەری بتاشێت بە هۆی نەخۆشیەك کە ئەبوو سەر بتاشێ، یا ئازارێك لەسەریا بوو، وەك: (سـەر ئێشە، یـان بـرین یان ئەسپێ) ئەوە ئەگەر سەر بتاشێ ئەبێ لە بارتەقای ئەو سەر تاشینە (بریتیەك) فیدیەیەك بدات کە بریتیە لە:

أ– بەڕۆژوو بونی سێ ڕۆژ.

ب– یان خێرێك کە خۆراکی شەش هەژارە (هەر هەژارەی دوو مشت).

ت– یان سەربڕینی مەڕێك یان بزنێك.

---

[1] تێبینی/ئەو ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە سەربڕینی حەیوان بە نیسبەت حاجی کات و شوێنی خۆی هەیـە، کاتەکـەی لـە ڕۆژی جەژنـەوە دەست پێ دەکات وە شوێنەکەشی حەرەمە، کەواتە ئەو حاجیەی کـە پـێش ڕۆژی جـەژن یـان لەشـوێنێکی تـری غـەیری حـەرەم (مەککـەو مینـا) حـەیوان سەردەبڕن ئەوە لە سوننەت لایان داوە.

بەڵام باشترینی ئەم سێ فیدیەیە بریتیە لە سەر بڕینەکە، ئنجا ڕۆژووەکە ، هەرچەندە هەر کامێکیشیان بکات هەر دروستە.

کەواتە : لە حاڵەتی ئیحرامدا پێویستە موسڵمان زیاتر لە حاڵەتەکانی تری مل کەچ و زەلیلی خوای پەروەردگاری بێت و گوێ نەدات بە خۆ جوان کردن و خزمەتی خۆ کردن, لەبەر ئەوە پێویستە موی هیچ شوێنێکی نەتاشێت و نەیکات، وە هەروەها نینۆکی نەکات و بۆنی خۆش لەخۆی نەدات و پۆشاك نەکاتە بەری. بەڵام ئەگەر ناچار بوو بۆ هەر یەکێ لەم قەدەغە کراوانە ئەو دروستە بیکات بەڵام پێویستە فیدیە بدات لە بری.

٣. خوێنی سزا (دم الجزاء) : ئەو خوێنە دەکەوێتە سەر ئەو کەسەی کە لە ئیحرامدا ڕاوی نێچیرێکی وشکانی بکات ، بەڵام ڕاوی دەریا قەیناکات. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْتُلُواْ الصَّيْدَ وَأَنتُمْ حُرُمٌ وَمَن قَتَلَهُ مِنكُم مُّتَعَمِّداً فَجَزَاء مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَو عَدْلُ ذَلِكَ صِيَاماً لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ ﴾(المائدة:٩٥) .

واتە: ئەی ئەو کەسانەی کە بڕواتان هێناوە, نێچیری کێوی مەکوژن لەکاتێکدا ئێوە لە ئیحرام دابن[1]، وە ئەگەر کەسێ لەئێوە ئەو نێچیرە بکوژێ بە قەستی ، ئەوە لەسەریەتی بژاردنی ئەو نێچیرە بە بریتیەك لە وشترو ڕەشە وڵاخ و مەڕوبزن بە وێنەی ئەو نێچیرەی کە کوشتویەتی، واتە وەك نێچیرەکە وابێت لە دیمەن و قەبارەدا ، یان لەهەر سیفەتێکی تریشدا ئەگەر لە دیمەن و قەبارەدا وەك یەك نەبون، وە ئەگەر وێنەی نەبوو ئەوە بەنرخەکەی ئەژمێردرێت. بەشێوەیەك کە دوو پیاوی عادل لە خۆتان ئەو بریتیە دابنێن و بڕیار بدەن لەسەر ئەوەی کە ئەوە وێنەی نێچیرە کوژراوەکەیە ئەو بریتیەش (فیدیەش) دیاریەکی نێردراوە کە بگاتە پەناو دەوروبەری ماڵی خوا، واتە پێویستە شوێنی سەربڕینی و دابەش کردنی دیاریەکە خاکی حەرەم بێت. خۆ ئەگەر لەو شوێنە نەیکات ئەوە بەر ناکەوێت.

﴿ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ ﴾ یان کەفارەتێ کە بریتیە لە خۆراکی چەند هەژارێك، وە ئەندازە خۆراکەکە بریتیە لە قیمەتی نێچیرە کوژراوەکە، یان قیمەتی هاوشێوەکەی ، وە بەو قیمەتە خۆراك دەکڕدرێت و بۆ هەژارێك مشتێك دادەنرێت.

﴿ أَو عَدْلُ ذَلِكَ صِيَاماً ﴾ یا لەبری خۆراکە بەهاوتای خۆی بەڕۆژوو بێت، واتە: لەبری خۆراکی هەژارێك ڕۆژێك بەڕۆژوو بێت.

﴿ لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ ﴾ واتە هۆی دانان و پێویست کردنی بژاردن و کەفارەتەکە ئەوەیە کە ئەو بکوژە بچێژێت سەر ئەنجامی تاڵی کارە قەدەغە کراوەکەی، کە بریتی بوو لە شکاندنی ڕێزی ئیحرامەکەی ، یان ڕێزی حەرەم.

تێبینی: ئەم سزایەی باسکرا بۆ کەسێك بوو کە بەقەستی سنوری حەرەم و ئیحرام دەشکێنێت و ڕاوی نێچیری کێوی دەکات کە سزاکەشی دوو شت بوو:

یەکەم : خۆی شایستەی عەزابی خوا کرد.

دووەم : کەفارەتێکی کەوتە سەر.

بەڵام سەبارەت بەو کەسەی کە ئەو سنورە دەشکێنێت بە هەڵە نەك بە قەستی ، ئەوە لە قورئاندا باسی نەکراوە، بەڵام لە سوننەتدا هاتووە کە یەکێ لە دوو سزاکەی لەسەرە کە کەفارەتەکەیە، بەڵام تاوانبار نابێت.

---

[1] تێبینی/ هەندێ لەزانایان فەرمویانە : ئایەتەکە دوو مانا دەگرێتەوە، یەکەمیان: کە لەحاڵەتی ئیحرام دابێت ڕاو حەرامە جا لەهەر شوێنێك بێت ، هەروەها هەر کەسێك لە حەرەمیش بێت ئەوە ڕاوی لەسەر حەرامە تیایدا با لە ئیحرامیش دابێت، بەڵام عائشە ڕەزای خوای لێبێت دەڵێت: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی:هەندێك گیان لەبەر خراپن و لەهەموو کات و شوێنێکدا هەر دروستە بکوژرێن(قەلەڕەش و دوو پشك و مارو سەگی هارو بگر).

٤. خـوێنی ڕێ لێ گیران (الاحصار) : واجب دەبێت لەسـەر حـاجی بـەهۆی نـەتوانینی تـەواوکردنی حـەج لەبـەر نەخۆشی، یان ترسی دوژمن، یان لەبەر هەر ڕێگرێکی تر بێت . خـوای گـەورە فەرمویـەتی: ﴿ وَأَتِمُّـوا الْحَـجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ﴾.

واتـە: حـەج و عومرەتـان کـە دەست پـێ کـرد تـەواوی بکـەن، ئنجا ئەگـەر ڕێتـان لێ گـیرا لـە تـەواوکردنی حـەج و عومرەکەتان دوای ئیحرام بەستنەوە بەهۆی دوژمن، یان نەخۆشی، ئـەوە ئیحرامەکـەتان بـشکێنن, ئینجا پێویستە چیتان بۆ هەڵسورا لە قوربانی سەری ببڕن، (حوشتر بێ ، یـان گا ، یـان مـەڕ ، یـان بـزن)، بـەڵام (حوشترو گا لەبری حەوت کەس دەبێت)، لەکوێ ڕێتان لێ گیرا لەوێ حەیوانەکە سەرببڕن هەروەك پێغەمبەر ﷺ و هاوەڵانی لـە حودەیبیە سەریان بڕی.

(ڕێ لـێ گـیراو حەیوانەکـەی سـەر دەبڕێ و قژیشی دەتاشـێ ، یـان کـورتی دەکاتـەوەو بەمـە لـە ئیحرامەکـەی دەردەچێت.)

وە ئەگـەر حـەیوانیشیان دەست نەکـەوت ئـەوە لـەجیاتی ئـەوە (دە) ڕۆژ بـەڕۆژوو دەبێـت وەك (موتەمـەتیع)[1] ئینجا لە ئیحرامەکەی دەردەچێت.

٥. دم الوطء :ئەو خوێنەیە کە بەهۆی جیماع کردنەوە دەکەوێتە سەر ئەو کەسەی کـە لـە ئیحرامدایە. وە لەپێشتر بەدرێژی باسمان لێ کرد.

وآخر دعوانا أن الحمدلله رب العالمين

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين .

الجمعة، ١٨ كانون الثاني ٢٠٠٢

١٤٢٢/١١/٥

=====================

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

لە دوعای خێر بێ بەشمان مەکەن

[1] تێبینی: کاتێك ئەم خوێنە لەسەر حاجی واجب دەبێت کە لەکاتی ئیحرام کردندا مەرجی ئەوەی دانەبێت کە ئەگـەر نـەیتوانی و ڕێگـری لێ پەیـدا بوو ، ئەوە لە ئیحرامەکەی دەر بچێت. بەلام کە ئەو مەرجەی بۆخۆی دانابێت پێش وەخت ئەوە هیچ خوێنی ناکەوێتە سەرو بەئاسایی لە ئیحرامەکەی دەردەچێت هەرچەندە حەجەکەیشی تەواو نەکردووە.